

אברהם אהוביה

קיבוץ בוכנוולד. צעדים ראשונים

הוצאת קבוץ נצר-סרני

אברהם אהוביה

קיבוץ בוכנוואלד. צעדים ראשונים

קיבוץ בוכנוואלד. צעדים ראשונים

כפי שראה אותם ותיארם מנקודת ראותו

אברהם אהוביה

1. הימים האחרונים במחנה הריכוז בוכנוואלד

גם בימי אפריל הראשונים של שנת 1945, כשהד קולות ירי התותחים של צבאות אמריקה ובריטניה עבר את גדרות מחנה הריכוז בוכנוואלד אל פנימו, והגיע אל אוזנינו, עדיין השמיע הרמקול שבבלוק 23 - כבכל ימות השנה - את הודעת ה"וועהר-מאכט" על החדשות. הפעם סיפר על יישור קו החזית על ידי צבא גרמניה, והזכיר מקומות קרובים אלינו. פולדה, גרספלד, הנהר ווערא... ואנחנו, האסירים דיירי הבלוק, מצטופפים סביב הרמקול, וחווים את האירועים הגדולים המתארכים בעולם: הנה פרצו צבאות אמריקה ואנגליה אל תוך גרמניה וצועדים קדימה. הנה הם על גבול תירינגן. במרחק 100, 90, 80 קילומטרים נמצא ה"אוייב" שלנו!

וברור לנו, שדבר מה גורלי יקרה לנו בימים הקרובים כאן בוכנוואלד: או שניפול בידי האנגלים והאמריקנים ונשתחרר סוף סוף; או שהגרמנים יוציאונו מכאן; וגם אסון אחר, הגרוע מכול, יכול לקרות לנו. אנו מחכים לימים הגדולים, הקרבים אלינו. אנו שמחים, אנו פוחדים, אנו רגועים.

ב-4 באפריל לפנות ערב יצאה ההוראה, שעל היהודים להתייצב מיד על ה"אפל-פלאץ". הבינונו, שרוצים להעביר מכאן - במקרה הטוב להעביר - את היהודים בלבד. חשנו בסכנה, הטמונה בהכדלה

הוצאת קיבוץ נצר-סרני

אוקטובר 2002

הזאת. החלטנו לא להתייצב. עזבנו כל אחד את הבלוק שלו, והתפזרנו על פני המחנה כולו, הסתתרנו בחורים ובחובות, וחרדנו. עברו עלינו ימים של פחד. גירוש איים על היהודים, אחרי כן על כל שוכני המחנה. והוא כמוות. אני הסתתרתי מפני צידי האדם ככל שיכולתי, ויכולתי. הצלחתי להתחמק מן הטרנספורטים. אני השתוקקתי לעבור את ימי המלחמה האחרונים ולחיות, מוכרח הייתי לטעום את טעמה של החרות!

ב-11 באפריל שוחרר המחנה, ואני חי. ואני כבר הזכרתי אירוע חשוב זה יותר מפעם אחת, לכן לא אתארו כאן.

וגם זאת כבר סיפרתי: שביום ראשון, 3 ביוני 1945 – כ-7 שבועות אחרי השחרור - יצאה קבוצה של 16 בחורים מבוכנוואלד והתיישבה באחוזה שבכפר הגרמני אגנדורף - כשניים-שלושה קילומטרים אחרי בלנקנהיים, ובסך הכול שלוש וכמה קילומטרים מבוכנוואלד - והקימה שם את "קיבוץ בוכנוואלד". את האחוזה כחוות הכשרה לצעירי המחנה בבוכנוואלד השיגו שני ה"בוכנוואלדים" הותיקים - יחזקאל תידור ואֶלֶק גרינבוים באמצעות הרב הצבאי האמריקאי הרשל שכטר, שהפעיל את השפעתו על שלטונות הצבא האמריקאי. בעת ההיא לא הכרתי את יחזקאל תידור, בעוד אֶלֶק היה חברי הטוב, איתו גרתי בכל ימי בוכנוואלד שלי באותו בלוק - בבלוק 23. אלק הוא שהכיר את "צעירי המחנה" בבוכנוואלד, והוא בחר מתוכם את 16 הראשונים, ואני הייתי אחד מהם.

2. "אנו חיים כקולקטיב. דומה, שאלה חיים יפים"

למחרת בואנו לאגנדורף, ביום שני, 4 ביוני 1945, רשמתי ביומני: אנחנו, שישה עשר חברים לפי שעה. כבר חילקנו בינינו את העבודות השונות. אני ועוד שני חברים אחראים על שלושת הסוסים ועל שנים עשר השוורים. הבוקר כבר יצאתי עם שני שוורים לשדה לקצור אספסת. יכול להיות שעם סוסים היה קל יותר, אבל השוורים - הם לא נשמעו לי. אחר שלוש שעות עבודה אומנם הבאתי הביתה עגלת אספסת, אבל השדה, שהשארתי מאחורי, לא נקצר יפה. שישה עשר אנחנו כאן, חיים כמשפחה. אנחנו אוכלים ביחד בחדר

האוכל הכללי, צוחקים, מחליפים דעות בענייני המקום, כלומר בעניינינו.

טוב לנו בעבודתנו, שנטלנו על עצמנו מרצוננו; טוב לנו בנסותנו לגבור על הקשיים הנערמים בדרכנו. טוב לנו להיות אחרי תקופת בוכנוואלד - גם זו שלאחר האחד עשר באפריל - שעיקר תוכנה היו הבטלה והזלילה; ואשר בין הבלוקים שלה נשתמרו זכרונות חיי מחנה ריכוז. סוף סוף אין אני אוכל מרק של דוד, ואיני עומד על יד דוד כדי לקבל המרק על צלחת שבידי, הנמזג במצקת שבידי ה"שטובן-דינסט". סוף סוף אין לי עסק עם "בלוק אֶלְטְסְטֶה" ועם ה"שטובן-דינסט" למיניהם; ואין אני רואה לפני עיני "בלוקים". סוף סוף השתחררתי מן הבעיות "כן אסע לפולין, לא אסע לפולין", "קמפינסקי", "גוסטב" - די! שוב אין לי עסק איתם.

כל רגע מסב לי אושר: ברחצי במים לא הרחק מכאן; בהתנדנדתי בנדנדה שבגן; בצעדי אחר המחרשה, וצמד שוורים מושכים אותה; בשלוח השמש את קרניה אלי; בהביא לי חבר לשדה ארוחת בוקר שנייה: לחם, חמאה, שימורי בשר, חלב... ביום רביעי, 6 ביוני, באו אלינו 6 אנשים נוספים מבוכנוואלד. הנה אנחנו 21 חברים.

יפה בחוץ. אזורנו ההררי המיוער רוחץ בשמש. ואני - לבוש מכנסים קצרים לבנים - צועד אחרי צמד השוורים שלי, שפועל גרמני נוהג בהם, וחורש את אדמתנו משובשת האבנים. הלאה מזה, בחלקה אחרת, מפזרים שלושה חברים זבל כימי. עם כל תנועת יד של כל אחד מהם מתרומם ענן לבן על ידו. בחלקה אחרת קוצר יוץ - פועל גרמני שלנו - תלתן עבור הבהמות. ובמקום אחר מקלטים שני חברים את תפוחי האדמה, כשהם נעזרים בשור. ופישל ברוך - המבין בחקלאות - נמצא בכל מקום, מביט פה, מעיר שם, משגיח על כולנו. ושני חברים מנקים את החצר, וחבר אחד עובד בגן. ברלינרבלאו הנהג והרי ציגלר עוזרו מתעסקים בטרקטור ובאוטו, מתקנים אותם וחוזרים ומתקנים, מסייעים פעם רכב זה ופעם רכב זה, ומעלים עשן. וינר העגלון מוביל חלב למחלבה שבבלנקנהיים, תבואה לטחנת הקמח, קמח אל האופה, מביא לחם, ומסדר כל דבר, שצריך בשבילו סוס ועגלה. ואֶלֶק שלנו נוסע לכאן ולשם, מביא מכונית תפירה, מביא עוד ועוד דברים. בארגון

הדברים אנו נעזרים בראש העיר הגרמני של בלנקנהיים. ולייבל החייט עם שוייצר נמצאים במטבח ועוסקים שם במלאכת הבישול - הם מכינים לנו את הארוחות; וכל מי שנתקלים בו, הם שואלים אותו: "אולי תרצה לאכול משהו?" ובחדר קטן ליד המטבח יושב אנזלביץ ומנהל את חשבונותינו.

3. ש-ש-ש הרבי בא

ביום חמישי, 7 ביוני אחר הצהרים הגיעונו אורחים: הרב הצבאי האמריקאי שכטר, ועמו חברים אחדים מן הוועד היהודי בבוכנוואלד. הבאנום אל חדר האוכל וכיבדנום בארוחת ערב כפרית: לחם כחמאה, בצל, לפֶן וביצים. הם אכלו בתיאבון. תוך כדי כך סיפרנו לרב שכטר על כל המתרחש אצלנו, והוא מצדו הביע את שמחתו על שיסדנו את הקיבוץ הזה, ולא פסק מלהדגיש את ערכו ההיסטורי של האירוע. "אין לכם כל השגה - אמר - איזה רושם כביר עושה המלה 'בוכנוואלד' בעולם! ועתה שערנו בנפשכם את הרושם שיעשה סיפורכם בעולם: אחר המאורעות הנוראים, בהם הושמדה כמעט כל יהדות אירופה, התארגנה קבוצת צעירים משרידי היהודים המעטים שבבוכנוואלד שבועות מעטים לאחר השחרור; הם התנערו מסייטת עברם, שכבלו אותם פיזית ומורלית, ולא אמרו: עייפנו מחוויות כי ייסרונו, עתה נעמוד ונצפה, נצפה ונצפה לישועה מאין תבוא. לא, הם קמו להיאבק, הם קמו ליצור עתיד עבורם. הם יסדו קיבוץ 'בוכנוואלד', אותו הם יקיימו, עד יעבירוהו אל ארץ ישראל. אז ישיגו את מטרתם הנשגבה."

והציע, שהקיבוץ יכנה את עצמו "בוכנוואלד", ואנו קיבלנו את הצעתו. ועוד: הוא אומנם רב, אבל אין בדעתו ללחוץ עלינו שנהיה אדוקים, או שננהל את חיינו כאן ברוח הדת היהודית. ובכל זאת מבקש הוא לומר דבר בעניין תוכן חיינו כאן: שלא ניצור כאן מעין זרם או מפלגה לפי הדוגמה שלפני המלחמה; שנהיה אגודה אחת של כלל ישראל, נציגות של היהדות ששרדה. בה ימצא מקום כל האומר: יהודי אני, רצוני לחיות כיהודי עם יהודים. יכול כל אחד מאיתנו לתאר לעצמו צורת חיים הנראית לו, והשקפת עולם חברתית הנכונה בעיניו;

ועם זה - שנארגן את חיינו-יחד בצורה דמוקרטית, ושהימני יגלה סובלנות כלפי השמאלי וכן להיפך, שהחילוני יתייחס בסובלנות אל הדתי וכן להיפך. וגם זאת קיבלנו ממנו.

הוספנו לשבת שעה ארוכה, שוחחנו והתווכחנו, התבדחנו וצחקנו, ושרנו שירים עבריים. אחר כך הראינו לאורחים את הכבשים שלנו, והפרות והשוורים והסוסים שלנו, והחזירים שלנו ("מה אתם עושים באלה?"), ואת כל המבנים.

בעוזבו ביקש הרב שנכין סעודת "מלווה מלכה" למוצאי שבת, אז יחזור ויבקר אותנו. הוא יביא עמו יין ודגים ממולאים. גם י"ש יביא עמו.

4. חגיגת ייסוד "קיבוץ בוכנוואלד"

את הדגל היהודי הראשון מעל גרמניה הנפנו חברי ואני אתמול ב-9 ביוני 1945 בקיבוץ בוכנוואלד שבאגנדרוף על יד בלנקנהיים. מתנופף הדגל ברוח גבוה מעל גג ביתנו, שני פסיו תכלת מתפתלים כנחשים על רקע פדו הלבן, וכוכב ציון מאיר ביניהם. וכל הלילה חגגנו את ייסוד "קיבוץ בוכנוואלד". רבו אורחינו, ורב האור באולם, שקושט בענפי אורן ובנורות חשמל מאירות ביניהם, ובשפע פרחים בכדים.

לפנות ערב הגיעו במכונית האורחים הראשונים מבוכנוואלד. רבים מהם כלל לא היכרתי קודם. ביניהם נערים, שעשו רושם של חלוצים מאי-אז (יוצאי גרמניה והונגריה בעיקר; יוצאי פולין לא עשו רושם זה, הם נראו כאדונים צעירים, שבאו לראותנו), ונערות - הונגריות, גרמניות ופולניות (כולן יהודיות, כמוכן). הם בירכונו ב"שלום!", ושרו בעברית. מיד פנינו זה אל זה בלשון "אתה". וגם מכרינו היו ביניהם: פלטיאל רוזנפרוכט, ברנד (המוסיקאי, האמן). הוא הביא עמו את כינורו, ברוך גולדברג, וסרמן.

הובלנו את אורחינו, כנהוג, מן האורווה אל הרפת ואל הדיר, ואל המחסנים. הראינו להם את השוורים והכבשים, והחזירים. אחרי כן אירחנו אותם בגננו. עדיין לא באנו אל האולם, כי חיכינו לאורחנו הנכבד - להרב שכטר. והוא התמהמה, אז נכנסנו לאולם וישבנו סביב

לשולחנות. ברנד ניגן בכינורו.

כשהחשיך הגיע הרב, ואתו חיילים יהודיים אחדים. דקות אחדות עברו, עד שהעבירו חבילות רכות מן המכונית למטבח, ואז - לקול מנגינת "ש-ש-ש הרבי בא", שהשמיע כינורו של ברנד - נכנס הרב לאולם ותפס את מקומו בראש השולחן.

הרבי הבדיל בין קודש לחול, וכולנו שתינו מיין ההבדלה. מיד נתמלא האולם רוח, ופצחנו בשיר. שרנו שירים עבריים, ושרנו מנגינות בלי מלים. כל הקהל שר, ובייחוד נעמו לאוזנינו קולות הסופרן של הנערות. ושרנו "דוד מלך ישראל חי וקיים", ומיד עברנו לשיר "קיבוץ בוכנוואלד חי וקיים". גם אכלנו: דג וחלה, תה ועוגה, ועדשים עם בירה. וחזרנו ושתינו יין וי"ש, וקינחנו באגוזים ובעוגיות טעימות. כך במשך שעות.

ושרנו כל אותו הזמן. אחרי שנגמרו לנו השירים בעברית, עברנו לשיר שירי עם באידיש, אחרי כן ניגן ברנד מחרוזת מנגינות יהודיות - והקסים אותנו, ולא פסקנו ממחוא כפיים. ואַלֶּק נאם קצרות בשפתו, שהיא חצי אידיש וחצי גרמנית, ובירך את אורחינו. וחזרנו לשיר. וחברנו וינר שיעשע אותנו במונולוגים שלו, עד שהקהל התגלגל מצחוק. אז הגיע תור האמריקאים: חיים, נהגו של הרב, שר את "א חזנדל אויף שבת" ושיר באנגלית. הקהל נהנה.

לפני סיום הערב דיבר הרב שכטר. הוא חזר והדגיש את חשיבותו ההיסטורית של המעשה שלנו. "קיבוץ בוכנוואלד ייכנס להיסטוריה, וחג ייסודו יהיה מאורע חשוב בתולדות העם היהודי". ודיבר על שאלת השאלות, המנסרת בקרב יהודי בוכנוואלד אחר שחרורם: **לָאָן?** והשיב: אל עצמנו ולא לנכר, כי שם אין רוצים בנו; נשוב אל עצמנו, אל נתכחש להווייתנו, נישא ראשנו בגאווה! אל עצמנו משמע אל ארץ ישראל!

אז רקדנו "הורה". יהודים מאמריקה ומפולין, מגרמניה ומהונגריה, נתנו יד זה לזה, ושמחנו זה עם זה, כי ראינו כמו עינינו את תחילת הגאולה.

ואני רשמתי לפני כדי לזכור: **שלא ניצור כאן מעין זרם או מפלגה לפי הדוגמה שלפני המלחמה; שנהיה אגודה אחת של כלל ישראל.** שאם לא כן - לא נהיה "קיבוץ בוכנוואלד", נהיה קיבוץ אחר.

5. כל עבודה מכבדת את עושה

במשך השבועיים הראשונים - מן ה-4 בחודש ועד ל-16 בו - היתה עבודתי בשדה. בימים הראשונים הייתי חורש, אחרי כן הובלתי זבל. לא אוכל לומר, שהעבודה לא היתה לטעמי - שהרי כל עבודה מכבדת את עושה - ובכל זאת הייתי נהנה ביותר מן השעות שלאחר העבודה. עיקר הצרה בכך, שהעבודה גוזלת ממני זמן רב מדי, מן הבוקר עד לערב ממש, וקשה לי להסתדר עם הזמן הנותר. זמן רב אני מקדיש לאחרונה לכתיבה ב"יומן הקיבוץ" ולעריכת כתבות של חברים אחרים; ועוד אני מבקש לבלות עם חברי באולם הגדול; ורוצה אני לרכב קצת על אופניי או לנסוע במרכבה, או במכונית. לכן ביקשתי אתמול מסדרן העבודה להחליף את מקום עבודתי, ובחרתי בסוסים. יש לנו - לוינר ולי - שלושה סוסים; היום נקבל עוד שניים, ויהיו לנו חמישה. את אלה עלינו להאכיל, לנקות, ולנסוע איתם לכל מקום שצריך. העבודה לא תהיה קלה מן העבודה בשדה, אבל תהיה מעניינת. במקום לצעוד צעידה ללא סוף אחרי צמד השוורים אהיה בַּלְגָּקְנֵהיים, ואקפוץ לבאד פֶּרְקָה אל האופה או אל המחלבה. ואראה בני אדם, אראה רחובות כוריתם.

6. מה יעשו החלוצים, אחרי שלא יישאר זכר מן הזבל?

אמש, כלומר בליל שבת, 15 יום בחודש, בשעה עשר, כשישכנו כולנו באולם הגדול סביב השולחן הארוך, פתחנו את "תיבת השאלות", והוצאנו מתוכה שני פתקים. ציפינו לשאלות, ולא מצאנו אלא אחת: "היש אהבה בעולם? ומה היא אהבה?" כנגד זה מצאנו שם שיר קטן, כתוב עברית, המספר, שבארץ תירינגן ישנו קיבוץ, ובו פרות ושוורים וכתים, שנבנו על ידי שוואינו, והר גדול של זבל, אותו מעבירים כל הזמן. אחרי שלא יישאר זכר מן הזבל, נעזוב גם אנחנו את אדמת נכר. מיד התעורר ויכוח ער, בו תקפו רבים את המחבר האלמוני בטענה, שהוא מחבל במשמעת העבודה, שהוא עצמו ודאי מתחמק ממנה וכו'.

ועדיין לא נגענו בשאלה, אם יש אהבה, ומה היא.

7. קיבוץ בוכנוואלד יועבר מאגנדורף מערבה

אתמול - ביום ראשון, 17 ביוני 1945 - שוב הכינונו "יום טוב" לאורחנינו המרובים. באו נציגי הג'וינט ונציגי אונרר"א; באו הרב מרכוס והרב שכטר, וד"ר אורבך; באו ויקטור הרשקוביץ, צוידרר, ופוזננסקי - אלה בעצם חברינו, ובכל זאת היו בין האורחים - וחבורה גדולה של נערים ונערות. לקראת בואם הרסנו קיר - להגדיל את האולם הגדול. את האולם ניקנו וקישטנו, עד שהיה מוכן לקבל את אורחנינו. אכלנו ושרנו ונאמנו. ויקטור הרשקוביץ בירך את האורחים בשמנו, והסביר: זמן רב חיכינו להם, לנציגי היהדות החופשית אי-שם, והם לא באו, לא באו. עכשו מבקש הוא להראות להם: היצירה, הנושאת את השם "קיבוץ בוכנוואלד", אנחנו לבדנו יצרנוה ביוזמתנו שלנו, בלא כל סיוע מצד משחררנינו האמריקאים. ועתה, כשהיצירה מוכנה, כשקבוצת אנשים אידיאליסטים עומדת הכן, קשורים זה לזה על ידי היעוד המשותף - עתה מבקש הוא מנציגי הג'וינט ואונרר"א לעזור לנו להשיג את מטרותנו. והוא מצהיר: אנחנו נוסיף ונתקיים כקיבוץ גם אם העזרה לא תבוא, לפי יכולתנו נחתור אל מטרותנו.

אחריו דיברו הגב' לוי, נציגת הג'וינט, והרב שכטר (הוא גם שימש לה מתורגמן). אמרו: יותר משאנו ביקשנו לצאת אליהם, ביקשו הם לבוא אלינו. אבל הדבר לא נתאפשר, בגלל איסור מפורש של הממשל האמריקאי. עכשו יבואו מוסדות עזרה לעזור ליהדות אירופה, שנשארה לפליטה, בכל כוחותיהם. למרבה הצער אין אנחנו מופיעים על בימות העולם כלאום יהודי; כל היהודים, שלא שבו אל ארצות המוצא שלהם, נחשבים עתה כחסרי לאום. אנחנו מעוניינים - אומר הרב שכטר - להכריז קבל עולם, שאנחנו יהודים, אבל לפי שעה עלינו להיערך רשמית כחסרי לאום. ובנוגע להעברת תיריגן לידי הרוסים בזמן הקרוב - קיבוץ בוכנוואלד יועבר כגוף אחד אל מקום, שנמצא עבורו.

הרב מרכוס הביא עמו צלם, וזה צילם בלא הרף. אני עצמי הצטלמתי פעמים אחדות בקבוצות שונות; אפילו עם הסוסים הצטלמתי (ווינר שותפי עמי).

8. קצרות (יום שלישי, 19 ביוני 1945)

* החלטתי להקדיש פחות זמן ליומני האישי, כדי שאוכל להתמסר יותר לכתיבה ביומן הכללי של הקיבוץ.
* ...טוב לי. אני מרגיש טוב בתפקידי כחלוץ וכחבר. בגופי ובנפשי מסור אני לקיבוץ, לחברים. עבודתי הפיסית והתעניינותי בגדולות ובקטנות של קיבוצי ממלאים אותי סיפוק.
* בבלנקנהיים שוררת פסיכוזה, שהרוסים קרובים לבוא. בסנטוריום - שם אני לוקח כל יום שיירי אוכל עבור החזירים שלנו - מדברים על כך. הנערות במכבסה שואלות אותי, אם אמת שהרוסים באים, ואם הם טובים או רעים. הגרמנים מפחדים מהם פחד מוות; הם אוהבים את האמריקאים, הם אומרים.

9. עת חשבנו איך לבנות את עתידנו

אזכור את זמן היותנו עוד בבוכנוואלד, עת חשבנו איך לבנות את עתידנו, ומה נשיב על שאלת השתייכותנו הלאומית, האם נעז לומר לעצמנו ולעולם כולו, שאנחנו יהודים, ולא פולנים, או הונגרים, או גרמנים - שאנו אך ורק יהודים. אזכור עת ישבנו בועד שבבלוק 50, או בחדרם של מוטל שטריגלר ואלק - כמעט תמיד היינו אותו חוג חברים - ושקלנו, ושוחחנו, ודנו. לא רק ציונים היו בחוג שלנו; לא אטעה אם אומר, שהציונים לא היו הרוב, אבל כולם היו יהודים בעלי הכרה עצמית, שלא רצו להכחיש את עצמם. הם אומנם השתייכו לזרמים שונים, והיו להם השקפות שונות על הסדר החברתי הרצוי - אבל כיהודים. אחרי הרבה ויכוחים הבהרנו לעצמנו, שאין אנחנו אלא יהודים, וכי עלינו לחיות עם יהודים בארץ ישראל.

אזכור את הויכוחים וההיסוסים, הציפייה למוסדות עזרה יהודיים מחוץ לארץ, האכזבה מאי-בואם ומכך, שאין איש מדבר עמנו, אין מיעץ לנו. כבר עברו אז שבועות אחדים מיום שחרורנו. נשימת אוויר החופש עשתה גם היא את שלה: התעורר בנו הרצון לחיות, לפעול; קם בנו הכוח ליצור וההתנגדות לציפייה הפאסיבית לאירועים שיתארו, או להיות נתונים לחסדי הפילנטרופיה.

אז נולדה התוכנית להתארגן כקיבוץ. לא הצד הפרגמטי שלה עמד אז לנגד עינינו. נודה על האמת, שמבחינה זאת היה קיבוצנו עסקה לא כדאית, שהרי גם אנו, כמו היהודים שנשארו בבוכנוואלד, מחכים לפיתרון מוצלח של בעיית ה"לאן?". שלנו, בהבדל זה, שהבוכנוואלדים "עושים חיים" בלא עול, כשהם בטלים מעבודה, בעוד אנחנו לקחנו על עצמנו את העול של עבודה פיסית ואת הדאגה לפרנסת חמישים חברינו. ביסדנו את הקיבוץ ביקשנו לבוא אל העולם לא כפושטי יד, אלא כאנשי מעשה. רצינו להפגין את כוח החיים שלנו, את רצוננו לפעול - כי לא מתנו. לבוא אל חברת אנשים בני חורין כבני חורין, שהספיקו להסיר מעצמם את חותם חיי המחנה המשחיתים והמנוונים.

שלא נהיה אנחנו מחנה אנשים, אשר - אחר שפרצו את גדרות התיל, והשיגו את חרותם הפיסית - מבקשים להחזיר לעצמם את שנות ניתוקם מן העולם על ידי "הנאה מן החיים", כפי שמבינים אותה בעלי מוסר פגום.

(אגנדרוף, יום ד', 20 ביוני 1945)

10. אהרר על בוכנוואלד

ברחוב שקט, בוילה שבקצה העיר, מצאתי חדרון זה, ושכרתיו ללילה. את אופניי אכסנתי במחסן למטה, ניקיתי את עצמי ואת בגדי, והנה אני נח עכשו בכורסה שבחדרי הקטן והנקי.

מה מוזרים חיי ומעניינים... אני מתקשה לתפוס: איך הגעתי הנה, אל בית ברחוב צדדי בעיירה שקטה אי שם בתוך גרמניה? על באד-ברקה לא חלמתי מעולם, לא ידעתי על קיומה, והנה הגעתי הנה לפנות ערב, רכוב על אופניי עברתי ברחובה הלך וחזור, עד שאופניי הביאוני אל בית זה. ואין איש בעולם כולו יודע, שאני כאן בשעה הזאת...

אני נח בכורסה שבחדרי הקטן. תמונת ידידתי, שלא אפגשנה עוד, מול עיני. היא מתבוננת בי בידידות ומחייכת.

היום הייתי פעמיים בווימר, והייתי בבלאנקנהיים ובבוכנוואלד. אהרר על בוכנוואלד.

לפני חמישה שבועות עזבתי את בוכנוואלד, נפרדתי מן המקום. השארתי שם חברים-לגורל, וריחמתי עליהם. הם ודאי סברו, שאינם מעוררים רחמים, להיפך, קנאה הם מעוררים, שהרי הם חופשים, נהנים מן החיים, שמחים, מבליט בנעימים. אבל אני הרי יודע, את האמת שמאחורי כל זה: הם אומנם חופשים, ובכל זאת הם נושאים על גבם את תו ה"קאצט", ואינם רואים מה על גבם. וגם אין הם נהנים מן החיים; אינם נהנים מן החיים, אינם יודעים שמחת אמת, ואינם מבליט בנעימים, אלא מחקים בילוי, מתאמצים לרמות את עצמם, גם אם אינם מודעים לכך. אפשר שמדי פעם הם חשים ריקנות מוזרה בלב - אז רע להם, תחושת מצוקה ממלאת אותם, געגועים נוראים לאמיתי, לנכון, ולא לחיקוי. אז הם עצובים רגע קט, ויודעים, שחיים אלה אינם חיים, הוי לא! איזו ריקנות...

אבל "את בוכנוואלד איכה אוכל לשכוח?" - ואני בא אל בוכנוואלד לראותו שוב.

שלשום הגעתי עם מאיער לבוכנוואלד. הכרתי את המחנה, למרות ששינה פניו. אותם דודי מרק עומדים לפני הבלוק, הפרוזדור של בלוק 16 "שלנו" מוצף מים, לכלוך בכל מקום. הלכלוך גדול משהיה פעם. ריח לא נעים של מרק מחמיץ עולה באפי; הוא מעורב עם ריח עיפוש של מרתף ושל בית שימוש. הכול דוחה.

המון אדם מסתובבים במחנה, רובם אינם אסירים לשעבר. בני גילים שונים, אנשים, נשים, ילדים. דגלון אדום-לבן על דש בגדם - אלה פולנים, אזרחים, מתרכזים בבוכנוואלד במטרה לשוב לפולין. לעתים נדירות אני מוצא פנים מעניינים, חליפת בגדים יפה או שמלה, מבט חופשי, אמיץ. אלוהים. מדוע אינם יכולים לחזור להיות בני אדם מן הישוב, מדוע לא ישובו להיות הם עצמם, למה לא יסירו מעצמם על ידי איזו טלטלה עזה, את חותם התלאות במלחמה, הדבוק בהם?

את ילדי היהודים אני מוצא כאן, הם נסעו לצרפת ולשווייץ. חדריהם תפוסים על ידי פולנים, וגם על ידי מעט יהודים, ביניהם נשים ונערות, שהגיעו הנה ממחנות שונים. ממכרי הבוכנוואלדים לא פגשתי אלא כמניין אנשים.

ישבתי בכורסה עמוקה בחדרו של ברוך גולדברג ושתקתי, והרגשתי שלא בנוח. לאנשים הכישרון לדבר הרבה, לדבר סתם,

להתבדח, לצחוק - עם כל מי שלא יהיה, על מה שלא יהיה. ולי אין הכישרון. ואני כעוס, ואני שותק. אבל יש גם, שרוחי חזקה פתאום, ואני גאה על שאיני מרבה לדבר, ועל שאני יודע לשתוק בעניין, שאינו מעניין אותי.

הנה אני יושב בחדרו של גולדברג. גם הנדלסמן גר כאן, ונרבר - מכרים ותיקים - ושש או שבע נשים בחדר; על המיטה ועל השולחן, ועל כיסא ליד שולחן. לא אעיד על יופיין, ולא על חנין, ואף לא על מיעוט שנותיהן. ולא זה החשוב. חשוב, שהן לובשות שמלות, וכי הדבר הוא באופנה. כלום נעלה על הדעת, שחדרו של הבלוק-אלטסטה יפגר אחרי כל אנשי המחנה, "העושים חיים"? אומנם שמח כאן. הרדיו מנגן בקול, הנדלסמן מתבדח בקולו המתנגן, גם נרבר אומר מדי פעם דבר מה, ומלטף תוך כדי כך את ראשו, והכול צוחקים, ובמיוחד בולטים קולות צחוק נשיים. הן מעשנות "אגיפסקה". אחת החברות אירגנה אותן בוימר. הוא הוביל אותה במכונית - אומנם כך, כפי שאתם שומעים - וגם נתן לה "אגיפסקה". בחור יקר...

ואני איני צוחק ואיני מדבר דבר. בוכנוואלד - כך אני אומר לעצמי - דוחה אותי. הכול פה דוחה אותי.

גם למקומות אחרים הלכתי בעקבות מאיער חברי; מאיער המוכשר, שאינו משעמם, שמתאהב בכל נערה נקרית לאותו פרק זמן, שהוא מבלה עימה. אחריו הלכתי, מתבונן בנערות ובנשים, עמן השתעשע, ואני שותק.

בעקבות חברי נכנסתי גם לחדר 4. אשה ליד השולחן, מזמינה אותנו לשבת. שיחה קולחת. גם אנכי משתתף בה! באופן תמוה נעשתה לשוני קלת תנועה. תוך כדי כך נפתחה הדלת, נכנסת הבת. נא להכיר: "מארישה". נערה יפה, מלאת חן. "קר" - אומרת היא, חולצת את נעליה ושוכבת על המיטה, מתכסה. פנים מחייכות, ראש מלא שיער. שיחתנו מתפתחת. נוכחותה של הנערה היא תוכנה הסמוי, ואולי היא הדלק המזין אותה. מה מוזר: אני מוכשר לדבר, להתבדח, לצחוק. אחר זמן לא רב התקרבנו, כאילו אנו מכרים ותיקים. והתפלגנו: מאיער עם אמה על יד השולחן, ואני עם מארישה על מיטתה. כאילו אנו מכרים ותיקים.

ולא היה לי דבר נגד בוכנוואלד. אבל בצאתי מן החדר הנעים אל

החוץ הבוכנוואלדי הדוחה - התקשיתי להבין: מארישה, מה לך במקום הזה? מה לך ולהמון הזה? אני נח עכשו בכורסה שבחדרי הקטן. תמונת ידידתי, שלא אפגשנה עוד, מול עיני. היא מתבוננת בי בידידות ומחייכת. ואני מהרהר על בוכנוואלד.

(פאר ברקה, יום שני, 2 ביולי 1945)

11. קיבוצנו "בוכנוואלד" עבר אל גרינגסהוף

קיבוצנו "בוכנוואלד" עבר מאגנדורף הרחק מערבה - כ-200 קילומטרים ממקומנו הקודם - אל גרינגסהוף שעל יד פולדה. עשינו זאת, כי הרוסים קיבלו לידיהם את תירינגן; כי ספק אם יכולנו לקיים את קיבוצנו במשטר שלהם, וודאי שלא יכולנו להגיע משם אל מטרותנו העיקרית: אל ארץ ישראל. כך אולצנו לעזוב את אגנדורף, אף על פי שאחדים מאיתנו דווקא אוהדים את הסדר הסוציאליסטי של הרוסים.

בשבת, כ-23 ביוני, אחר הצהריים, עזבו 53 חברים את אגנדורף באוטובוס ובשתי מכוניות משא, שהעבירו אותם ואת חפציהם לגרינגסהוף. אני עצמי לא נסעתי איתם, כי נשארתי באגנדורף - יחד עם 13 חברים נוספים - לערוך סידורים אחרונים. ביום ראשון אחר הצהריים אני ועוד שלושה חברים רתמנו שני צמדי סוסים אל שתי המרכבות, ויצאנו את אגנדורף כדי לנסוע מערבה. כל כוונתנו היתה לקחת איתנו את הסוסים שלנו. ארבעה ימים נסענו - דרך ארפורט, גותה, אייזנך, פאחה, הינפלד ופולדה - והמסע נעים, ומלא הרפתקאות - עד שהגענו ביום רביעי, 27 ביוני, לפנות ערב אל מקומנו החדש. החברים והחברות קיבלו את פנינו באהבה רבה, ואני התרגשתי מאוד. יום אחד שהיתי במקומנו החדש.

כעלות השחר ביום שישי - כ-29 ביוני - עלינו - חברי מאיער ואני - על מכונית לערוך מסע הרפתקאות נוסף בסביבות ויימאר. עד אתמול היינו שם. במשך ששת הימים סידרנו סידורים רבים. תוך כדי כך הפתיעו אותנו הרוסים: הם באו - ואנחנו הרי ידענו שיבואו - והם שעיכבו את שובנו. אחרי שהשגנו סוף סוף אישור יציאה מידי מפקד אייזנאך הרוסי, היגענו מאושרים אל קו-ההפרדה הרוסי-האמריקאי.

אבל שם עיכבו אותנו האמריקאים. פקודה בידיהם, אמרו, ששום איש בעולם לא יעבור גבול זה. אחר דין ודברים ממושך נאותו להרשות לי ולחברי - הבוכנוואלדים - לחצות את הגבול, אבל בלי המכונית עם שני הנהגים. ואנחנו הרי העמסנו עליה קמח ותרופות ועוד דברים, ואיך נשאיר כל זה ונציל את נפשותינו בלבד? לא קיבלנו את הצעתם וחזרנו אל השטח הרוסי. עצרנו בכפר סמוך, ושאלנו על דרך, שאין בה שומרים על הגבול. הראו לנו איזוהי הדרך, ונסענו בה. אחר דקות ספורות כבר היינו בצידו השני של הגבול. ואף על פי שאיש צבא אמריקאי רדף אחרינו, ואף השיג אותנו, וגם הרעיף עלינו גידופים בשפע, להחזיר לא החזיר אותנו.

ועוד הרפתקאות היו לנו, ואיך אספר את כולן?
גם בבוכנוואלד הייתי. שם התיידדתי עם נערה, פולה גרינהאוס שמה, אך מכיוון שבתעודות האריות שלה היא נקראה מארישה בדנארסקה, קראתיה גם אני מארישה.

שלשום ביקר אצלנו הרב הצבאי מרכוס. הוא הביא עימו חומר קריאה באידיש ובעברית. כמו כן בילה איתנו בשירה ובשיחה חברית. אחרי כן נסע עם חברים אחדים לפולדה ולפרנקפורט ע"נ מיין בענייני הקיבוץ. אחרי שובם חזרנו וישבנו עד מאוחר כלילה, ובילינו באווירה טובה.

הרכה אפשר עוד לספר על חיי קיבוצנו, אבל אין זמני הפנוי מספיק לי.

גרינגסהוף-הטנהוף, יום חמישי, 5 ביולי 1945

12. הרב שכטר בא להיפרד

ארבעה אנשי צבא ארצות הברית יהודיים ביקרנו היום לפנות ערב. ראשון הגיע במכוניתו הרב שכטר עם נהגו, שהוא גם שמשו, העוזר לו בכל עבודה (וגם הוא קשור אל קיבוצנו קשר חזק, הוא "חברנו חיים"). מיד סיפר לנו דבר, שהשרה על כולנו עצבות: שהוא יעזוב בשבוע הבא את אירופה. היום בא להיפרד ממנו. הוא הביא עמו צרור מכתבים מיהודים בכל העולם אל קרוביהם בבוכנוואלד ודרישת שלום מכל

אלה, שנסעו בשני משלוחים מבוכנוואלד לצרפת ולשווייץ. ואמר, שלא ישהה כאן זמן רב, כי הוא נחפז. אחרי כן נכנס לחדר האוכל, שם קיבל את השבת יחד עם חברינו הדתיים.

ישוב נשמע רעש מנוע, ומכונית אמריקאית נוספת נכנסה לחדר. ירדו ממנה מפקד העיר פולדה פינקלשטיין וסגנו רוזנבאום - שניהם יהודים אמריקאים. בירכנו זה את זה ב"שלום".

כל החברים ישבו לאכול ארוחת הערב ליד שני השולחנות הארוכים, ובראש השולחן - שם דלקו נרות שבת - ישבו אורחנינו. ספק בלבי אם הכירו זה את זה לפני כן, ורק המקרה הפגיש אותם אצלנו. וראוי לומר: המקרה הטוב. כי הנה קרה, שידידנו הותיק הרב שכטר עוזב אותנו, ואנו מפסידים על ידי כך את קשרינו עם אדם בעל השפעה, שהתעניין בנו, ועשה עבורנו ככל שיכול; והמקרה הטוב הביא אלינו שני ידידים חדשים בעת פרידתנו מידידנו הותיק. מר פינקלשטיין ומר רוזנבאום אומנם הבטיחו לסייע לנו בתחומים שונים.

יושב ראש ועד הקיבוץ החבר טידור בירך את האורחים בשם כולנו. אחרי כן פתח הרב שכטר בדברים. ואף על פי שבתחילת דבריו אמר, שאין בדעתו להראות את כשרונו כנואם, עלי לציין, שנאומו היה מזהיר, אף כי הושמע בנעימה חברית. הוא סיפר לנו בפרוטרוט על פעולתו בקרב היהודים ניצולי השואה, אחר כך דיבר על המצב בכללו, ועל תכלית קיבוצנו, ועל סיכוייו. ולבסוף התחיל לדבר בהתרגשות על הקשר שלו אל קיבוצנו ואל יהודי אירופה המיוסרים, ואל יהודים בכלל. בדמעות סיפר, עד מה עגמה נפשו, עד מה מבקש הוא לא לעזוב אותנו. אבל הוא חייל, ועליו לציית לפקודות, ועתה חייב הוא למלא את הפקודה שקיבל: להפליג לאמריקה, שם ישהה כנראה כ-30 יום, ואז יפליג לחזית היפנית.

אנחנו התרשמנו מאוד מהתקרבותו אלינו, מנכונותו למסור את נפשו למען יהודים, על כן לא נשכחנו לעולם. כמוהו מבקשים אנו להיפגש שוב, מי יתן וזה יהיה בתנאים טובים מאלה כאן - בארץ ישראל החופשית.

הרב שכטר הביא עימו מכתב מחברנו מוטל שטרינגלר, המשוטט עתה ברחובות פריז, קצת רעב, סובל ייסורים מדי פעם, כותב מדי פעם בכתב עת יהודי, מתרוצץ ומתדפק על שערי המוסדות היהודיים

השונים למען עתידו של קיבוץ בוכנוואלד.

גרינגסהוף, יום שישי, 6 ביולי 1945

13. היש תכלית לישיבתנו כאן בגרמניה?

פקעה סבלנותנו, כולנו מתווכחים בלי הרף. הדברים, שנודעו לנו מפי הרב שכטר וממכתבו של מוטל מוכיחים, ששיבתנו כאן בגרמניה לא תביאנו לשום תכלית. אנו נשב כאן בלי סוף, ובינתיים יעלו לארץ ישראל כל אלה, המגיעים לצרפת וקושרים קשרים עם המשרד הארץ ישראלי שבפריז. והרי עלינו לדאוג בעיקר לעלייתנו, הרי היא מטרתנו!

עתה אנו מדברים על תוכנית, שהוצאה על ידי הרב שכטר: נארגן בכוחות עצמנו מסע אל גבול צרפת, ואולי אל תוך צרפת, שם נתקשר עם המשרד הארץ ישראלי בפריז. במקרה זה לא יוכלו שלא לתת לנו סרטיפיקטים. אלא שאין זה פשוט כל כך לארגן את המסע. וכי מניין ניקח מכוניות, ומקום לשכון בו, ואוכל לאנשים?

על כך אנו משוחחים בינינו. אנו מוכנים לקחת על עצמנו את כל הקשיים. אולי נקבל מכוניות ממפקד פולדה פינקלשטיין, ושם כבר נחשוב מה עלינו לעשות. ואם יהיה עלינו לרעוב, נרעב. ואם לא יעלה בידנו לעלות עלייה לגלית, ננסה לעלות באופן בלתי לגלי. שהרי בין כה וכה לא יצא לנו כלום משיבתנו כאן.

אלא שמחר יגיע אלינו הרב מרכוס. נשמע מה דעתו על התוכנית.

גרינגסהוף, יום שבת, 7 ביולי 1945

14. דעתו של הרב מרכוס

גם היום ביקרנו אורחים אמריקנים רבים, והחשוב בהם היה הרב מרכוס. אכלנו ארוחת ערב בצוותא, אחרי כן בילינו באווירה חברית ובמצב רוח טוב בשיח ובשיר ובריקוד במשך שעות אחדות.

בענין שעל סדר יומנו אמר הרב מרכוס: אין הוא סבור, שעלינו לערוך מסע הרפתקני זה, שמא נשבע צרות וננחל אכזבות בלבד. כנגד זה מתחייב הוא להקדיש עצמו במשך השבועיים הבאים לענייננו,

לפעול בכל המוסדות הנוגעים בדבר בפריז. הוא מאמין, שהוא יצליח במשך השבועיים לסדר לנו עלייה לגלית. אז ניסע באוטובוסים מכאן עד לאונייה! ואם לא יעלה הדבר בידו - אז נעשה אנחנו כל שיעלה על דעתנו.

השתכנענו. אנחנו מחכים.

גרינגסהוף, יום ראשון, 8 ביולי 1945

15. הפעילות התרבותית הוכנסה למסגרת

הפעילות התרבותית, שהיתה עד עתה מקרית, בלא תוכנית, הוכנסה עתה למסגרת, שעובדה על ידי ועד התרבות. כל שבוע יינתנו 3 שיעורי עברית ברמה א' על ידי החבר כץ, 3 שיעורי עברית ברמה ב' על ידי גוטליב אברהם, (זה אני), 3 שיעורי אנגלית ברמה א' על ידי החברה קוניצפולסקה, 3 שיעורי אנגלית ברמה ב' על ידי החברה צוקרמן, 3 שיעורי יידיש על ידי גוטליב חיים-מאיר ו-2 הרצאות בתולדות העם היהודי על ידי גוטליב חיים-מאיר. גם נשמיע הרצאות על נושאים שונים.

גרינגסהוף, יום שלישי, 10 ביולי 1945

16. האומנם שני מחנות בקיבוצנו?

לעתים קורה, שבשקט, בלי להרגיש בדבר, מתבשל איזה מעשה של נרגנות ותככים; אפילו האנשים, שהם גיבורי העלילה, אינם מרגישים בממשותו. עד שבאחד הימים אומר משהו בקול רם במה שמהרהרים - ומיד רואים הכול, שהדבר אינו חדש, שהוא מתהווה זה מזמן, והוא ידוע מזמן, אלא שהתעלמנו ממנו. אז מעלים את הנושא על סדר היום, ומגיעים להכרעה זו או אחרת.

בשבת האחרונה, אחר הצהרים, קיימנו מסיבת "עונג שבת". בצמוד למסיבה התקיימה שיחה, בה מסר לנו ראש הקיבוץ טידור מידע על החלטות שונות, שנתקבלו על ידי הועד. אחרי כן שוחחנו על נושאים אקטואליים. ונוכח הבדלי ההשקפות של חברי הקיבוץ, ונוכח הנכונות של כל איש לבקר את רעהו בכל הזדמנות, התפתח ויכוח על עניין

חמור, שהעליתי אני על סדר היום. וכך אירע הדבר: טידור סיפר לנו על החלטת הועד בעניינו של אלק. מכיוון שאלק נטל על עצמו - מתוך מסירותו לקיבוץ - תפקידים רבים מדי, שאי אפשר לו לאדם אחד למלאם, החליט הועד - בהסכמת אלק - להקל עליו במקצת. דהיינו: כאחראי על המשק יוסיף אלק להוציא הוראות כלליות במטבח, אבל למעשה יעמוד קוגוט בראש המטבח. הוא גם יהיה האחראי על פרטי הנעשה בו. וצוידרר קיבל על עצמו את ההשגחה על הסנדלריה ועל המתפרה.

מיד נשמעו הערות מפי לייזרוביץ, אנולביץ ווסרמן, מהן התברר, שאין החברים מרוצים מן ההחלטה, שאין רואים בה עניין טכני בלבד, אותו הזכיר טידור בדבריו, אלא כוונה מחוכמת להוציא מדי אלק הסמכויות במחסן, במלתחה ובמטבח. ובכלל ניכרת המגמה לצמצם ככל האפשר את סמכויותיו. אלק עצמו נטל אז את רשות הדיבור, והודה, שאומנם ויתר על כל ההתפקידים האלה, אלא שהוא עשה כן בגלל לחצם של חברי הועד. עם זאת ברור לו, שמילא את תפקידיו כראוי, וכי אין כל יסוד לטעון נגדו.

אז אמרתי אני, שגם בשיחה זו, וגם ביחסי החברים בזמן האחרון ניכר, שקיימים שני מחנות בקיבוצנו - "אנחנו" ו"אתם". חייבים אנו לציין דבר זה ולהבהירו. "אנחנו" - דהיינו רוב החברים, ו"אתם" - דהיינו צוידרר, פוזננסקי, ואולי גם טידור. אין אני אומר, ששני המחנות עוינים זה את זה, אלא שהם קיימים, וגם זה אינו רצוי. וזה הוא רקעה של התופעה: אנחנו כולנו חברים פשוטים, ואם גם נבדלים אנו זה מזה בדרגת ההתפתחות וברמת ההשכלה, אין הדבר ניכר, מפני שהיחסים בינינו חופשיים וחבריים. ואילו צוידרר ופוזננסקי - הם באים מסביבה אחרת לחלוטין, הם "יקים" במלוא מובן המלה, ואינם יכולים להסתדר עמנו, לפעמים בגלל זוטות. והם מתייחסים אלינו, כאילו הם אדונים, ואנחנו בבחינת עובדים במחנה עבודה איזה שהוא. ייתכן שכוונתם טובה, אבל אנחנו סולדים מיחס בלתי חברי. במקרים רבים, בעת מחלוקת, מתברר, שדווקא "הם" הצודקים, אבל אין אנחנו נוטים לותר להם, כדי שלא יחשבו, שאנו מצייתים להוראותיהם. אכן הם מדברים אלינו בלשון מצווה, ועל כך אנו מתרעמים, גם אם אנו יודעים, שטובת הקיבוץ - כלומר טובתנו - לנגד עיניהם.

אמת, גם הם היו בין הוגי רעיון ייסוד הקיבוץ, ועשו אצל השלטונות ובמשרדים השונים כדי להוציא את הרעיון מן הכוח אל הפועל. אבל אנחנו, חוגו של מוטל שטריגלר בבוכנוואלד, היינו החומר האנושי הטוב ביותר, שאפשר היה למצוא אז בבוכנוואלד.

כולנו מכירים בזכויותיהם של צוידרר ופוזננסקי, ואף על פי כן לא נוכל לסכול אדונים בקיבוצנו. השקפתנו היא, שכל חבר חייב לתרום לקיבוץ את המירב לפי כשרונותיו ויכולתו, אבל השכר צריך להיות שווה לכולם, וכן חייבים היחסים להיות חבריים, ואין להכיר ב"רמים" וב"שפלים". ואם יש מי, המנסה ליצור מעמדות בקיבוצנו - בכוונה או בלא כוונה - הוא נתקל בהתנגדות עזה מצד חברים, הששים אולי יותר מדי אלי קרב. במצב זה מתעוררות מרידות ושיחות רכילות בפינות המחנה, וקטטות. בכל אלה אין טוב.

בעקבות הערתי התחדשו הויכוחים והשיחות הפרטיות, והאווירה התחממה. עם זה ניכר הרצון אצל החברים - וצוידרר ופוזננסקי בכללם - לחיים של חברות.

גרינגסהוף, יום חמישי, 12 ביולי 1945

17. מעשה בפרה

יש לנו פרות, ויש עגלות. את הפרות אנו מכניסים אל הרפת לחליבה בלבד, ובשאר הזמן הן נמצאות במרעה, המוקף גדר. העגלות אינן באות לרפת כלל.

לילה אחד פרצו עגלות אחדות את הגדר, ונעלמו. למחרת הביאו איכרי הטנהוף שלוש עגלות; עגלה אחת נעדרה, ודווקא זאת שעמדה להמליט בפעם הראשונה.

אז עלה יעקובוביץ על סוס לרכב עליו אל הכפרים הסמוכים ולחפשה ביערות. לפנות ערב חזר, כשהוא מושך את הפרה. הוא מצא אותה ביער העמוק מוסתרת בסבך שיחים, והיא אחר ההמלטה. הוא חיפש את העגלה, אבל לא מצאה.

עמדה המבכירה ברפת שני ימים ושני לילות, וביום השלישי הוצאנו אותה למרעה עם כל העדר. בתחילה לא משה משאר הפרות, אבל ברגע מסויים פרצה אל היער, ונעלמה שם. חזר יעקובוביץ ורכב

על סוסו אל המקום, שמצאה לפני כן. שעה ארוכה חיפש את הפרה, ובסוף מצאה. היא עמדה על עמדה, ועגלה קטנה ינקה מעטיניה.

את שתיהן הבאנו אחר כך אל הרפת.

עבודת השדה הושלמה השבוע במלואה. אספנו את כל השחת ואת כל הפשתה.

גרינגסהוף, יום שישי, 13 ביולי 1945

18. הישיבה היתה סוערת

אתמול ישבנו קצת חברים עם ועד הקיבוץ. הישיבה היתה סוערת. בתחילה דובר על ירידה ניכרת באחריות, שמגלים חברים אחדים, ועל הזנחתם את העבודה. אמורים היינו לחפש פיתרון לבעיה זו, לתקן את המעוות. אלא שעברנו לדבר על נושא אחר, שעורר את רוגזם של המתדיינים. כוונתי לנושא הידוע, שעלה לדיון בשיחה הכללית בשבת שעברה. התברר, שטידור חושד בכולנו, שאיננו נאמנים לוועד. לכן הוא מבקש לפזרו ולקבוע בחירות חדשות. והוא רוגז על אלק, וטוען, שקשה לעבוד איתו, ואלק מתלונן על שאינו יכול לעבוד עם צוידרר ועם פוזנסקי ועם סקורצקי, והם טוענים, שאינם יכולים לעבוד עם אלק. לכל אחד מהם אופי שונה, מטרה שונה, דרכי מחשבה שונות, ושיטות עבודה שונות. שעות ישבנו, עד שהגענו לאיזה הסכם, בלי שנהיה בטוחים, שהפרשה אומנם הסתיימה.

ישיבה זו גרמה לי צער, ועדיין מייסרת אותי המחשבה: אולי בי האשם בסערה זו? אילו לא עוררתי אז את שאלת "אנחנו" ו"אתם" - אפשר היה הכול מתנהל במישרין?

גרינגסהוף, יום שישי, 13 ביולי 1945

19. בדרך כלל אני מרוצה

בדרך כלל חי אני בהרגשה, שחיי מלאי תוכן, ואני מרוצה. הריני אחד הפעילים בקיבוצנו, תמיד אני עסוק - אם בעבודה ואם בענייני הכלל; ואני מלא סיפוק. ואני מרגיש, שלי חברים וחברות האוהבים אותי, ואני מאושר.

ולפעמים חש אני בודד, מלא געגועים אל מי. אז איני יודע אם טוב לי אם רע.

אמש חוויתי "ליל שבת" מעין זה.

היה לי מצב רוח מוזר. ישבתי בצד, לא התקרבתי אל איש, ושתקתי, הרהרתי, שמעתי שרים, רוקדים. התכוננתי איך יוצאים לטייל זוג ועוד זוג ועוד זוג... ואני התגעגעתי למה, ולא ידעתי למה. הצעתי לקורנרייך, שעמד לא רחוק, ויצאתי איתו החוצה. הוא דיבר אלי, וראשי היה תפוס במחשבות על דברים אחרים. לא רציתי שנלך בדרך, בה נפגוש בודאי את הזוגות, אבל הלכנו בה. שלאמעק לייזרוביץ הצטרף אלינו, וטיילנו שלושה. שלאמעק סיפר על איזה טיול שהשתתף בו, אבל אני האזנתי לצלילים רחוקים של שיחה באנגלית וצחוק של נערה.

חזרנו הביתה. ישבתי ליד השולחן בגן, כשראשי נשען על ידי. שתקתי, הרהרתי, חלמתי, התגעגעתי...

גרינגסהוף, יום שבת, 14 ביולי 1945

20. "עונג שבת" ו"מלווה מלכה"

אמש אחר ארוחת הערב ערכנו מסיבת "עונג שבת" יפה, בה שרנו הרבה, ווינר העלה תמונות הומוריסטיות, ופלטיאל רוזנפרוכט הרצה על שלום עליכם, ווינר - שוב וינר - קרא את "הרי זה שקר" של שלום עליכם. ברדת הלילה, עת צללים החלו זוחלים בין העצים (המסיבה נערכה בגן שלנו), העלינו מדורה, והפכנו את "עונג שבת" ל"מלווה מלכה". והמשכנו בשירה, בדקלומים ובמשחקים עד אחר חצות. היתה אווירה רומנטית נעימה.

21. היה מעשה בפרה, והנה מעשה בסוס

הבוקר שמנו לב, שאחד הסוסים נעלם מן הקרפף (השטח הגדור, שם רועים הבקר והסוסים שלנו). מיד עלה בנימין יעקובוביץ על סוסו, ויצא ברכיבה לחפש ביערות ובכפרים סביב, אך לא העלה דבר. אחר הצהריים גילינו את הסוס, כשהוא רוכץ בתוך הקרפף שקוע במי

מדמנה. הוא רבץ בלא כוח, ראשו מעל למים, כולו מכוסה זבובים מוצצים דמו. מיד נכנסו חברים אחדים למים, קשרו חבלים אל ראשו ואל רגליו, שחררנו את רגליו מן הבוץ העמוק. מעט מעט עלה בידינו להוציא את הסוס אל היבשה, בקושי ובמאמץ הוצאנוהו, אבל הוצאנוהו. אחרי כן התקשינו במשימה השנייה: להעמיד את החיה הכבדה על רגליה. הבאנו מוטות לעזרה, וגם בחבלים נעזרנו. פעמים אחדות קם הסוס ונפל, עד שקם ועמד על רגליו. לאט לאט הולכנו את היחסן אל החצר, שם האכלנו אותו, ורחצנו אותו. עוד מעט יהיה סוס בסוסים.

22. "טיול"

אחרי הצהריים רתמו עגלוננו שתי כרכרות ועגלה אחת אל שלושה צמדי סוסים, ונהגנו ברלינרבלוי הכין את המשאית. כמעט כל החברים והחברות תפסו מקום בכלי הרכב, ובמצב רוח מרומם חיכו להנפת השוט של העגלונים ולטרטור המנוע של המשאית. עד מהרה יצאו הכרכרות המקושטות בירק לדרך. נשמע קול שירה וקול המולה. "טיול".

המשאית חיכתה עוד זמן מה לחברים ולחברות המיוחסים, שאין דרכם להיות מוכנים בזמן כשאר החברים. לבסוף הגיעו גם הם: טידור, הרשקוביץ, גניה וסטפה. והנה דוחפים הגברים את המשאית כדי להתניעה; בהשמיע המנוע קול רעש הם עולים אליה בקפיצה. המשאית מלאה אדם, צפוף בה, ודוחק בה. הבחורים והבחורות נלחצים זה אל זה, ואתה שומע צחוק אדיר.

ברלינרבלאו מגדיל המהירות. נוסעים. הכול חושבים על הכול, ואין איש מעלה על דעתו, שבסוסים אפשר להגיע יותר רחוק מאשר במשאית. הוי, ניסע, נבלע מרחקים, בשירה נעקוף ישובים גרמנים! יראו נא בני אדם: הנה נוסעת חבורת יהודים תאבי חיים! טיול נהדר! חבר וחברה יושבים במכונית, ונהנים כבר עתה מן הרשמים, שהטיול יספק להם בלא ספק.

אלא שלא הרחקנו. בדרך חולית ליד היער החלה המשאית מחליקה אל השדה הנמוך מן הדרך, והחלה להתהפך. כל הנוסעים נשפכו

מתוכה, כפקעת נסתככו זה בזה, האחד נופל על חוטמו, חברו על ראשו. פה ושם נשמעו קריאות בהלה, אך רוב הנופלים צחקו בשעת נפילתם. אלה שיכלו לקום על רגליהם - והם היו הרוב - התייצבו מיד והחזיקו במשאית, לכל תכסה את כולנו. בלא לשים לב לכך, שזה דם זב מאפו, וזה צלעותיו כואבות, העמדנו את המשאית על גלגליה, ורק אז ניגשנו לטפל בפצועים. אחרי כן המשכנו במסע - חזרה הביתה. נסתיים הטיול.

שעות אחדות לאחר מכן חזרו הכרכרות. החברים לגלגו עלינו, שהעדפנו מנוע על סוסים. הרפתקאות לא היו להם, אבל הנאה היתה להם.

23. הרב מרכוס מדווח.

לפנות ערב הגיע הרב מרכוס. הוא הביא לנו קצת חומר קריאה, נדמה לי שגם שוקולד, ואולי עוד מצרכי מזון שונים, שהובאו למחסן. וחילק לנו התצלומים, שצילם בביקורו האחרון. אחרי כן התכנסנו - הועד וקבוצת חברים - לשמוע דו"ח מפי הרב.

בשבוע האחרון ביקר הרב באנגליה ובצרפת, על פני כל אירופה הוא טס. הוא הביא לנו מכתבי ברכה מן הקונגרס היהודי העולמי בחתימת משה ירבלום, מכתב מיושב ראש ההסתדרות הציונית באמריקה מר גולדשטיין, וממנהל משרד העלייה של הסוכנות היהודית מר דובקין. וסיפר, שבמשרד הארץ-ישראלי בפרז כבר נקבעו עבור קיבוצנו 70 סרטיפיקטים מתוך ה-500, העתידים להגיע אליהם בקרוב. בעניין זה כותב גם דובקין. ושניהם מבקשים ממנו - אחד בכתב ואחד בעל פה - שנישאר במקומנו עד שנקבל את הסרטיפיקטים. לשאלתנו, כמה זמן יארך הדבר, השיב הרב, שהמועד לא נקבע, שכן לא ידוע מתי יקבל המשרד הארץ-ישראלי את 500 הסרטיפיקטים. פחות או יותר - אומר הרב - מדובר על 6 שבועות.

בשורה זאת היא עיקר דבריו, בעצם. אלא שהוא הוסיף הערה, שעוררה בנו מורת רוח - לא כלפי הרב, אלא כלפי אחדים מחברי קיבוצנו. וזה מה שאמר הרב, כי שמע, שבקיבוצנו יש ליקויים במשמעת החברים, כמו כן פגומים חיי היחד שלנו.

הערה זו עוררה תגובה חריפה בקרב חברינו. עניין המשמעת ועניין החיים יחד הם ענייננו הפנימי. שגה החבר, שהעלה את הנושא בפני אדם מן החוץ, שאינו מכיר את היחסים בינינו, ועל ידי כך הוא מקבל רושם מסולף של המציאות. מוטב לו, למוציא הלעז, שיתבייש. גם ראוי, שישא באחריות על מעשהו. מטרה אחת מאחדת את כל החברים: לעבוד בארץ ישראל למען עם ישראל. ויש לומר, שהחברים הם באמת חברים זה לזה, כולם, החילוני עם הדתי, כולם. פרט למי שמוציא עלינו שם רע, הוא לא חבר. סבור הוא, שרק הנכון בעיניו הוא הנכון, ואם לחברים אחרים דעה אחרת, משמע שאין משמעת בקיבוצנו וגו'.

ועוד מעשה, שציער אותנו בעת ביקורו של הרב מרכוס. הן כולנו מכירים את ויקטור הרשקוביץ. בשעתו היה מתורגמן במשרד המושל הצבאי בוויימר, וכאסיר בוכנוואלד לשעבר, שזכה להיות מקורב למושל האמריקאי, הוא סייע הרבה בהבאת הקיבוץ לאגנדורף שעל יד בלנקנהיים, ובהשגת אחוזת גרינגסהוף אחרי כן. בביקוריו המעטים, שזיכנו בהם באגנדורף, הוא טען חזר וטען, שהוא חבר בקיבוצנו. אנחנו הסכמנו, אולי גם התגאינו. אפילו לא ראינו בעין רעה את העובדה, שאינו גר איתנו, אלא בוויימר, עם היותו חבר קיבוצנו. כי - כך סברנו - בוויימר יכול הוא לפעול למענו יותר מאשר באגנדורף. אבל אחר שהאמריקנים יצאו את תירינגן, עברנו אנחנו מאגנדורף הנה, וגם הרשקוביץ עזב את ויימר, אבל אינו גר איתנו אלא בדירה פרטית בהאטנהוף - כפר מרוחק מכאן כשניים-שלושה קילומטרים. כאן אין לו עוד תפקיד, בעצם איני יודע מה מפריע לו כחבר קיבוצנו לגור איתנו ולעבוד איתנו. אלא שבאחרונה אינו טוען עוד, שהוא חברנו, גם אינו נואם לפנינו. ובכל זאת הוא בא אלינו כמעט יום יום, מסתודד עם טידור, עם צוידרר, ועם פוזנסקי, וחוזר אל ביתו. אף לא גילה התענינות בנעשה בקיבוצנו, או רצון כלשהו לפעול למענו.

ופתאום גילה פעילות בעת ביקורו של הרב מרכוס. בנוכחותנו הצהיר באוזני הרב - ואיני יודע מה דיבר איתו שלא בנוכחותנו - שלא כל חברי קיבוץ בוכנוואלד ראויים לעלות לארץ ישראל, לכן רצוי שלא למסור את הסרטיפיקטים לכל אחד, אלא למי שראוי בלבד. הרב השיב לו בשפה רפה: "חזקה שתדעו למי לתת".

מרגיז! מי ייפה את כוחו של ויקטור הרשקוביץ להעריך אותנו, אם אנחנו ראויים?

ומה כוונתו הנסתרת במשחק הזה? הגיונם של פשוטי העם אומר לנו, שהרשקוביץ מבקש לשבת ליד השולחן בעת חלוקת הסרטיפיקטים, ואפשר מתכוון הוא לשבת בראשו. ושמנו לב, שהוא לא העיר את תשומת לבו של הרב לכך, שאין הקיבוץ זקוק ל-70-סרטיפיקטים; אבל אמר, שלא כל החברים ראויים לנסוע. הרי יישארו סרטיפיקטים בלתי מנוצלים! תאבים אנו לדעת, אם יש כבר בידי הרשקוביץ רשימת ידידים ומכרים, שהוא מבקש להעלותם לארץ ישראל תחת השם "קיבוץ בוכנוואלד".

גרינגסהוף, יום ראשון, 15 ביולי 1945

24. בוחרים ועד חדש

אמש בשעה מאוחרת נערכה אסיפה כללית. החבר טידור דיווח על ביקורו של הרב מרכוס, והרחיב את הדיבור בעניינים, שעלו על הפרק בעת ביקורו.

אחרי כן עבר לעניין אחר: הוא הודיע, שהחברים סקורצקי וקוניצפולסקה עוזבים את ועד הקיבוץ. הוא "הספיד" אותם ברוב כשרונו הריטורי, בהעלותו את מעלותיהם ואת הישגיהם. ומיד הציע לבחור שלושה חברים אחרים לוועד במקום השניים. ברוב קולות גדול נבחרו שמחה דימנט, לייב גרינפלד, ואנוכי.

גרינגסהוף, יום שני, 16 ביולי 1945

25. מסיבת אבל לציון תשעה באב.

בחדר האוכל ישבו החברים על שני ספסלים נמוכים. טידור פתח והרצה על כך, שערכי הרוח היהודיים קיימו את עמנו במשך מאות שנות גלות, מאז איבדנו את עצמאותנו. אחר דבריו נקרא מאמר מלא

רגש על תשעה באב, שנכתב על ידי החבר גרינפלד שלמה. אחרי כן השתרר שקט מזור למשך דקות אחדות. אז החל החבר בלום בקריאת "איכה".

(גרינגסהוף, יום רביעי, 18 ביולי 1945)

26. עונג שבת

כדרכנו התכנסנו כגן לבלות ביחד. עתה עומדת שם בימה עשויה קרשים, מצוידת בנורות חשמל ובשאר אביזרים, הנחוצים לתיאטרון קיץ. הכינונו תוכנית עשירה למדי, אלא שלפני המסיבה שיחק המוסיקאי שלנו, החבר בראנד, כדור יד, ותוך כדי משחק נפגע בבוהן ידו, מה שמנע ממנו לנגן בכינורו. על כורחנו ויתרנו על חלק מתוכניתנו, וכל מה שביצענו לא נשא עוד אופי של הצגת תיאטרון, אלא של מסיבת רעים.

פוזננסקי פתח בהרצאה על כוח הסבל של העם היהודי. אחרי קרא חיים-מאיר אחי מיומן הקיבוץ. אחרי כן הציגו חברים אחדים עם וינר בראשם תמונה "זה היה מלאך". אחרי כן הציג חיים-מאיר תמונת "הנודד". אחרי כן קראו לייזרוביץ ואקסט "עיתון חי", שהם ערכוהו. אחרי כן הציגו וינר ואוסקר וסרמן תמונה קומית "הצלם". תמונה קומית אחרת - "החייט" - הוצגה אחרי כן על ידי וינר, וסרמן וחיים-מאיר. בסוף ראינו את "מוטלה" מבוצעים על ידי וינר עם גינקה. ועדיין לא הגיעה המסיבה לסיומה...

גרינגסהוף, מוצאי שבת, 21 ביולי 1945

27. חיילים של הבריגדה היהודית

הבוקר הגיעה אל חצרנו מכונית צבאית, אלא שלא כוכב אמריקאי האיר עליה, כי אם מגן דוד צהוב על רקע תכלת לבן. חיילים של הבריגדה היהודית ירדו ממנה ונכנסו לחדר האוכל בשעה שאכלנו את ארוחת הבוקר. "שלום!" - "שלום!" - כך בירכנו זה את זה - יהודים מארץ ישראל הראשונים המבקרים בקיבוצנו, ויהודים הנושאים את נפשם לעלות שמה, להיות גם הם יהודים מארץ ישראל.

הם לא שהו אצלנו זמן רב, כי לא באו לביקור סתם. השליחות, שנטלו על עצמם, היא לבוא לכל מקום, שם שרדו יהודים בגרמניה. לכן מיהרו, כי ביקשו לבקר מקומות רבים ככל האפשר ביומיים הקרובים.

משיחותנו ומשני הנאומים, שנשאו שניים מהם - "איש החיל ואיש בן-שמן" אריה סימון - למדנו: אף על פי שהמלחמה באירופה נסתיימה זה כבר, לגבי הבריגדה ולגבי העם היהודי היא לא נסתיימה. אחרי הניצחון עדיין אנחנו רחוקים מהמטרות, שנלחמנו למענן. מגבעת ברנר "חיים בן אשר" ו"קצין מן החטיבה היהודית הלוחמת עוול גדול עושה לנו העולם דווקא היום: אחר שהתייסרנו ייסורים נוראים כיהודים, מבקשים לעשותנו היום לפולנים, להונגרים, לצ'כים וכד'. למאבק במגמה זאת מגייסת הבריגדה היהודית כוחות חדשים - את שרידי יהדות אירופה, שמן הראוי הוא, שגם הם יהוו כוח לוחם. ביזמת לוחמי הבריגדה נוצר עתה חוט משולש: אנשי הבריגדה, הפרטיזנים היהודיים, ויהודים ממחנות הריכוז. זו תהיה החזית שלנו. אנחנו נלחמים למען יכיר העולם אחת ולתמיד, שרכבות שרידי השואה שעל אדמת גרמניה ובשאר ארצות אירופה הם יהודים על פי רצונם ועל פי מהותם. אין הם רוצים לשוב אל ארצות הגולה, שם שבעו ייסורים אין קץ. כולם רוצים לעלות לארץ ישראל, לחיות בפינה שלהם בעולם. על העולם לאפשר לנו להשיג את מטרותנו. מכל מקום לא נפסיק את מלחמתנו, עד שרצוננו זה יתגשם. כבר היום עולים לארץ - אם באופן לגלי ואם באופן בלתי לגלי - יהודים רבים, וזאת תוצאה ראשונה של מאבקנו.

צעדנו הראשון במאבק הוא לארגן את היהודים בגרמניה ובארצות האחרות כארגון פוליטי, המודע למטרה ויודע לתבוע. חלילה לנו להיות המון סתמי, שאינו יודע לאן פניו. לתכלית זו תתכנס במינכן ביום שלישי, ה-24 ביולי, ועידת היהודים שבגרמניה. לועידה זו גם עלינו לשלוח נציגים. כמו כן הגשנו עצומה אל שלטונות הכיבוש הרוסיים, האמריקניים והבריטיים, בה פירטנו את תביעותנו. אחר שעות אחדות נסעו להם היהודים מארץ ישראל.

28. הרב מרכוס והחבר דובקין

אחר ארוחת הצהריים הגיעו אלינו הרב מרכוס והחבר דובקין, נציג ההסתדרות הציונית. אל החבר דובקין התייחסנו כאל אורח נכבד, שהרי ציפינו, שיתן לכל חברינו סרטיפיקטים.

הושבנו את אורחנו בגננו, ואנחנו ישבנו סביבם בציפייה. אחרי נאום ברכה קצר של ראש קיבוצנו טידור, נאם החבר דובקין נאום ארוך. בתחילה היה נרגש מאוד, עד שלא יכול להוציא מלה במשך זמן מה, כי דמעות חנקו את גרונו. אחרי כן סיפר, עד כמה נרגש הוא לראות במו עיניו, סוף סוף, יהודים שרידי שואה בגרמניה. ומה כואב לו לבו, שיהודים אלה הם עדיין חסרי בית, שכמעט כולם מרוכזים עדיין במחנות, ואי אפשר לומר עליהם, שהם חופשים באמת. והביע את התפעלותו מן הקיבוץ שלנו, וסיפר ארוכות על ארץ ישראל, שעזב אותה לא מזמן. ודיבר על מאבקו של העם היהודי, ועלינו, חברי קיבוצנו - שאנו יכולים למלא תפקיד נכבד במאבק זה, בעיקר כסמל.

החבר דובקין שאל על חיינו כאן בקיבוץ, על שאיפותינו, איך היה פעם בבוכנוואלד, ומדי פעם רשם רשימות בפניקסו. וכששאל, אם נרצה לחיות בארץ ישראל בקיבוצים, קראו הכול בקול: כן! - שכולנו רוצים לייסד קיבוץ בארץ ישראל, שיוסיף להיקרא בשם "בוכנוואלד", שכולנו רוצים לחיות ביחד ולהוכיח לישוב שם, שעוד בכוחנו לעשות למען העם היהודי ולמען ארצו. הצהרה זאת הפליאה אותו, הוא התקשה להאמין: החברה שלנו כאן הרי היא מורכבת מחברים בעלי השקפות פוליטיות שונות וכו', ובכל זאת נוכל לחיות שם ביחד? וחברינו בשלהם: כן! אנחנו נוכיח, שאותנו קושרת שאיפה המשותפת לכל העם היהודי, לבנות לנו ארץ. יהודי ארץ ישראל ילמדו ממנו, שאומנם אפשר לחיות ביחד.

כאן אביע ספק, אם החברים היו כנים עם עצמם. כי כל אחד מאיתנו - כך נדמה לי - מבקש להתחיל בארץ בחיים חדשים, שלא יזכירו לו את בוכנוואלד. מבקש הוא להשתייך לחברה של יהודי ארץ ישראל, שהיו חופשיים תמיד, ולחדול סוף סוף מלהסתובב בחוגים של אנשי מחנות לשעבר, שעדיין טבוע בהם חותם המחנות, גם אם הם מנסים להסיר אותו מעצמם. ומה היתה מטרת הצהרתם הלא-כנה?

היתה זו תחבולה ספונטאנית, כמדומה, שעלתה מתוך ההנחה, שהיא תסייע לנו להשיג את רשיונות העליה.

כשהחל לדבר על הדברים המעניינים אותנו בקשר לעלייתנו, הרבה החבר דובקין במלל, וניסח את דבריו בכל מיני ניסוחים מעורפלים, מהם אפשר היה להסיק, שהוא מבקש ממנו להוסיף לשבת כאן בקיבוץ עוד זמן מה, כי ישיבתנו כאן יכולה להועיל למדיניות היהודית.

דבריו עוררו מחאה חריפה מצד רוב החברים, שטענו רק זאת: אנחנו עונינו במחנות ריכוז, ושאיפתנו הגדולה מיד אחר שיחרורנו היתה לעזוב מהר ככל האפשר את הגלות, לבוא לארץ ישראל ולעבוד שם כבני חורין בארצנו שלנו למען עמנו. לתכלית זאת יסדנו את קיבוצנו. לא עלה כלל על דעתנו למלא תפקיד אחר, מאשר להוות קבוצה מלוכדת, השואפת לעלות ביחד. רצוננו להשיג את מטרתנו, להגיע לארץ ולהשתתף שם באופן פעיל בכל משימה, הטובה לעמנו ולעולם. להישאר כאן, כדי שלא יחוסל "קיבוץ בוכנוואלד", החשוב כסמל לפעילות המדינית, פירושו להיות פאסיבי, פירושו לבלום את המרץ שבנו, המתפרץ לעשות מעשים נועזים. אנחנו רוצים לעלות!

ונוסיף, שעם יציאתנו מכאן לא יחוסל "קיבוץ בוכנוואלד", שכן אנשים רבים ממחנות איסוף שונים מחכים לבוא הנה במקומנו, וכך יוסיף הקיבוץ להתקיים, ויוסיף למלא את תפקידו כסמל.

רק החבר משה צוידרר השיב לחבר דובקין בהסכמה, לכן הוא נחשב כמי שקילקל את כל העניין.

והוא, החבר דובקין, סרטיפיקטים לא נתן לנו, וגם הבטחתו היתה רפה. אם הסוכנות תשיג תוספת סרטיפיקטים, אנחנו נזכה בהם. ואם לא - אמר - מצויים אומנם בידו סרטיפיקטים עבורנו, אבל הוא חייב לעכב אותם אצלו; אם ימצא באיזה מקום יהודים, הזקוקים לעליה יותר ממנו, כי תנאיהם קשים יותר, אז יתן להם את הסרטיפיקטים. מכל מקום, אמר, את הסרטיפיקטים נקבל, ואין כאן אלא שאלה של זמן. סכור הוא, שב-15 באוגוסט נוכל לעלות.

עתה אנו שוקלים התקשרות עם הגורמים, המארגנים עלייה בלתי לגלית לארץ ישראל. אולי יהיה עלינו לנסות דרך זו.

גרינגסהוף, יום ראשון, 22 ביולי 1945

29. אורחים מארץ ישראל

שוב הגיעו אלינו אורחים מארץ ישראל: חיילים מן הבריגדה היהודית. ביקור זה העניק לנו רבות: אומץ לב ונכונות להילחם, והרבה מידע על המצב בארץ ישראל.

שוחחנו, שרנו והשתעשענו בגן עד לעומקו של הלילה.

(גרינגסהוף, יום ב', 23.7.45)

30. משלחתנו לוועידה של יהודי גרמניה

הבוקר יצאה משלחתנו לוועידה של יהודי גרמניה במינכן. במכוניתו של הסרן רוזנבוים נסעו החברים טידור, אלק ודימנט. החברים רוזנפרוכט ולייב גרינפלד הצטרפו למכונית של הבריגדה. החבר בלום נסע גם הוא במכונית זו, אף על פי שאינו ציר לוועידה; הוא נסע אל אחותו באחד המחנות בבאוואריה, עליה נודע לו מרשימת היהודים, ששרדו באזור זה. היום התחלנו בקציר.

(גרינגסהוף, יום שלישי, 24 ביולי 1945)

31. משלחתנו עדיין שם

הסרן רוזנבוים חזר היום ממינכן. הוא הביא עמו את החבר בלום, ועמו אחותו וחברתה. משלחתנו עדיין שם.

גרינגסהוף, יום רביעי, 25 ביולי 1945

32. יש מחברינו משוטטים בדרכים

דדק אנזלביץ ושלמה ליזרוביץ נסעו היום לברגן בלזן. חבר שלישי - זילברשץ - נסע לויסבאדן. מטרת כולם: חיפוש קרובים. כך נוצר מצב, ששמונה מחברינו משוטטים בדרכים, וחברים נוספים מכינים עצמם לדרך, כי חשקה נפשם לנסוע למקום כלשהו. שתי סיבות למצב: רשימת היהודים, הנמצאים היום בבאוואריה, שחיילי הבריגדה הביאו לנו, עוררה אותנו לקוות, שבמחנות שונים בגרמניה נמצאים אולי

קרובי משפחה של חברינו; אם בלום יכול היה להביא את אחותו, ימצא אולי דדק את אביו, וזילברשץ את דודתו! והסיבה האחרת: הקיבוץ החל לשעצם מעט, ויש מבקשים גיוון בחייהם.

גרינגסהוף, יום שישי, 27 ביולי 1945

33. ב"עונג שבת"

אמש בילינו יפה ב"עונג שבת". היתה שירה, היתה הרצאה (פוזנסקי: קורבנות המלחמה הנוראה תובעים ממנו להבטיח שלום לעולם, להשליט בו צדק וגו'), היתה קריאה מתוך יומן הקיבוץ, היתה מוסיקה בכינור (החבר בראנד), היו הצגות הומוריסטיות (חיים-מאיר, מלך וינר, אוסקר וסרמן ופייפקופ) ובעיקר נהנינו מהופעת הכוכבת החדשה שלנו, סוניה הקטנה, שחוללה לפנינו מחול מקסים. היא זכתה לתשואות ולקריאות "הדרן", שלא היה להן סוף.

יום ראשון, 29 ביולי 1945

34. כי דברים מתרחשים בתוכי

מה חבל, שלעתים כה נדירות אני פונה אל יומני האישי לכתוב בו על עצמי. הסיבה פשוטה: לכתוב על ענייני הכלל - וחיי הרי קשורים בחיי הכלל - היא כחובה בעיני; ועל כך אני כותב ביומן הקיבוץ. ולכתוב על עצמי לא נותר לי זמן פנוי, גם חשק אין לי, ואני דוחה כל נושא, הנוגע לי אישית, לזמן אחר, כשאתפנה, כשיתעורר בי הרצון, כשאוכל לרכז את מחשבותי הפזורות.

מה חבל! כי דברים מתרחשים בתוכי, כי קרו דברים, ואולי הם חשובים. אלא שקשה לי עכשו להתאמץ ולנתח את עצמי, להעלות מסקנות על הנייר. ובכל זאת אנסה.

אין אני מצטער על הקיבוץ, ובכל זאת נראה לי, שהוא ניסיון שלא הצליח להעניק סיפוק לחבריו. כולנו כאן בקיבוץ הזה שונים זה מזה בהשקפת עולם, באופי, ברמת האינטליגנציה. כל אחד מאיתנו חסר לו דבר, מתקשה למצוא את ה"אני" שלו ולהכירו. אין יודעים לאן הולכים, וגם לא לאן רוצים ללכת. הכול מתגעגעים לאיזה דבר, שאין

יודעים עליו דבר, והכול נעצבים אחר פרץ פתאומי של צחוק. אני יודע, אין מקום בו יותר טוב, להיפך, "שם" גרוע יותר. העצבות צועדת בעקבות אלה, שחמקו מזרועות המוות. אינני מאמין, שיהיה מוצא, אני רק רושם את העובדה.

ואולי המוצא בחיים אינדיבידואליים, בחוג המשפחה בלבד? -
איני יודע. ואולי דווקא בחיי קולקטיב האושר? אבל אנחנו - שכה שונים אנחנו זה מזה - אין אנו מתאימים לחיי קולקטיב. ואם אין אנו מתאימים לכך, לא נוכל למצוא בהם את אושרנו. ומתגעגעים.

אין לי תוכניות, רק קרעי מחשבה בראשי.
באחרונה שוב אני חונה רגעים חסרי משמעות, רגעי שיעמום עד להשתגע - גם כשאני עסוק בעבודתי הקיבוצית, גם כשאני צוחק ומתבדח, כשאני כביכול עסוק.

איני יודע מה לי. שוב אני חסר דבר מה, ואיני יודע מה הוא. אינני מרוצה, ואיני יודע מדוע. האם עלי להאשים בכך את עברי במחנות הריכוז, במשלוחים, בנישולי מביתי, בניתוקי מיקירי? הלעולם לא אוכל לומר "טוב לי"?

היום הרהרתי במצבי, והגעתי למסקנה, שבעצם לא הוכשרתי עדיין לחיים, וכי עלי להכין עצמי לחיים. ולא לחכות לאחר כך, אלא דווקא עכשו. אני חייב להתחיל ללמוד. אף על פי שקשה לי לרכז את מחשבותי, כדי לקרוא מאמר בעיתון. קורה לי שתוך כדי קריאה אני תופס את עצמי מהרהר בדבר אחר. ובכל זאת חייב אני "לקחת את עצמי בידים", לא להשתולל יותר מדי, להסתגר, לנעול את עצמי בתוכי, ללמוד לחיות, ללמוד.

גרינגסהוף יום ראשון, 29 ביולי 1945

35. ...כשמוח משפחה עם בניה

סוף סוף חזרו החברים, שציפינו להם זה מכבר: טידור, אלק, רוזנפרוכט ושמחה דימנט. לייב גרינפלד, צירנו החמישי לוועידה, חזר ימים אחדים לפני כן באחד הערבים, ועמו שני חבריו שמצא, ולמחרת בבוקר נסעו שלושתם לברגן בלזן בעגייניהם הפרטיים.

כל הקיבוץ שמח עם "אורחינו" כשמוח משפחה עם בניה, שנעדרו זמן רב.

גרינגסהוף, יום רביעי, 1 באוגוסט 1945.

36. דו"ח על הוועידה

אמש בשעה 22.00 התקיימה שיחה כללית, בה נכחו כמעט כל החברים, בה סיפרו חברינו השבים את רשמיהם. טידור מסר לנו דו"ח על הוועידה, ותיאר את רשמיו מן המחנות שביקר בהם. רוזנפרוכט קרא את הפרוטוקולים של הוועידה, ואת ההחלטות, שנתקבלו בה, דימנט סיפר את רשמיו מן המסע בבאוואריה. צוידרר חתם את השיחה בדברו על ענייני משמעת בקיבוץ.
גמרנו? לא גמרנו. הנה הופיע קוגוט, איש המטבח, וחילק לנו ממתקים.

37. "מחלת" הנסיעות מתפשטת

ניתן היה לחזות מראש, שמחלת הנסיעות תתפשט כמגפה. אחרי אנולביץ, לייזרוביץ וגרינפלד, שנסעו לברגן בלזן, נסעו אתמול בראנד, באנאך ובנימין יעקובוביץ אל מחנה בבאוואריה. היום החליט ועד הקיבוץ, שאין להגדיל את מספר החברים הנמצאים מחוץ לקיבוץ, על שישה. חברים אחרים יוכלו לנסוע רק אחרי שוב הראשונים.

38. חברים נאמנים נגד חברים של קוניוקטורה

קבוצת חברים, הדבקה במטרות קיבוצנו ונאמנה לו בכל תנאי, החלה לפעול נגד חברים של קוניוקטורה, היושבים בקיבוץ רק משום שכדאי להם.

גרינגסהוף, יום שישי, 3 באוגוסט 1945

39. קבוצה אקטיבית בתוך הקיבוץ

קבוצת חברים, הפועלים למען ענייני הקיבוץ בנאמנות, הגענו לידי

מסקנה, שלא נוכל לפעול בלב אחד עם כל שבעים החברים, מכיוון שלא כולם מהווים חומר אנושי מתאים לחיי קיבוץ, לא כולם מגלים רצון כן לפעול למען הקיבוץ, לא כולם מתנהגים כחברים-באמת. משום כך התארגנו לקבוצה אקטיבית בתוך הקיבוץ. ה"אקטיב" מתכוון להיות יסודו של הקיבוץ, גרעינו, מרכיבו הבריא והחזק. תפקידו של כל חבר ה"אקטיב" לדאוג לסדר הטוב, למשמעת, לחיי חברות, לחיי קיבוץ אמיתיים, כמו כן חייב הוא להיות מוכן תמיד לפעול למען הקיבוץ ולא למען עצמו. יש בדעתנו לצרף בהדרגה אל האקטיב חברים נוספים, המתאימים לכך. יהיה בכך כדי להבריא את קיבוצנו. בישיבת ייסודו של הגרעין, שהתקיימה היום, השתתפו עשרים חברים נכונים לפעול. בה נבחר גם בית דין משמעותי בהרכב של מאכבנסקי, בילדנר, שלמה גרינפלד, רובינשטיין, ונסרמן.

גרינגסהוף, יום שבת, 4 באוגוסט 1945

40. סרטיפיקטים שמורים עבור קיבוץ בוכנוואלד

הרב מרכוס הגיע אחר הצהריים, ובשורה בפיו: 80 סרטיפיקטים שמורים בפריז עבור קיבוץ בוכנוואלד! הידד!

איך אתאר את הרושם, שעשתה הידיעה על קיבוצנו? אומר: שמחני.

וכבר מורגשת בקרבנו קדחת הנסיעה.

שוב לא יארך הזמן, ונעלה. אנחנו נעלה. היה חלום בלתי מושג, והנה הוא עומד להתגשם. אחרי שנות סבל וייסורים.

גרינגסהוף, יום ראשון, 5 באוגוסט 1945

41. הישיבה השנייה של האקטיב

הערב קיימנו את הישיבה השנייה של האקטיב.

בחרנו לשבת בשדה הפתוח תחת שמים שחורים זרועי כוכבים. לא מזמן קצרנו את החיטה בשדה זה, עתה לקחנו אלומות מן העומרים לשבת עליהן כמעגל וללעוס תוך כדי כך את הגרעינים מן השיבולים.

דנו במצב, שנוצר אחרי בשורתו של הרב מרכוס בנוגע לסרטיפיקטים. החברים שמחה, אלק, פלטיאל, ואנוכי השמענו דברים. תהינו, איך נראה קיבוץ בארץ ישראל, ואם עלינו להמשיך לחיות בקיבוץ גם בארץ, ואיך יוכל "קיבוץ בוכנוואלד" כשלנו להפתח שם. התברר, שרוב החברים משוכנעים ביכולתנו לקיים את קיבוץ בוכנוואלד. ברור, שלא נוכל כאן לקבוע את הרכבו, שכן משוכנעים אנחנו, שאחדים מחברינו יעזבו אותנו, אחר הגיענו לארץ - מי לקרובים, מי לחיים פרטיים. וגם זאת עלינו לקחת בחשבון, שלא כל החברים מתאימים, לצערנו, לחיי קיבוץ בארץ. על כן החלטנו לעסוק בהרכבת הקיבוץ של ארץ ישראל אחרי שנכיר את תנאי המקום. וזאת נדרגו: לבנות שם את קיבוצנו על יסודות בריאים באמת מחומר בריא באמת.

גרינגסהוף, יום שני, 6 באוגוסט 1945

42. נוסעים לברגן בלזן, נוסעים לפרנקפורט

לנו 80 סרטיפיקטים, אבל קיבוצנו אין בו 80 חברים. משמע שנוכל לצרף אלינו חברים נוספים לעלות עמנו לארץ. אלא שהפעם לא ניקח עמנו סתם חברים מזדמנים, עתה נחפש רק אנשים הראויים לעלות. למטרה זו נסעו אתמול החברים ארתור פוזנסקי ושמחה דימנט לברגן בלזן, שם קיימת "הסתדרות החלוץ".

והחברים טידור וצוידרר נסעו היום לפרנקפורט ע"נ מיין בעניין עלייתנו.

43. נערות מצטרפות לעלייה

היום באה מכוניתו של הרב מרכוס אל חצרנו, ובה נערה. חברה חדשה שלח לנו הרב. מבקש הוא, שהיא תעלה איתנו לארץ. ועוד הורה, שנשמור רשיון עלייה אחד עבור נערה נוספת, שישלח אלינו בקרוב. בשאר הסרטיפיקטים נוכל לעשות כטוב בעינינו.

הנערה מוצאה מהונגריה, שמה שארי (שרה). נערה צעירה, בת 18 בלבד. והחבר לייב גרינפלד הביא עמו מברגן בלזן 3 נערות מפולין.

על סוסו אל המקום, שמצאה לפני כן. שעה ארוכה חיפש את הפרה, ובסוף מצאה. היא עמדה על עמדה, ועגלה קטנה ינקה מעטיניה.

את שתיהן הבאנו אחר כך אל הרפת.

עבודת השדה הושלמה השבוע במלואה. אספנו את כל השחת ואת כל הפשתה.

גרינגסהוף, יום שישי, 13 ביולי 1945

18. הישיבה היתה סוערת

אתמול ישבנו קצת חברים עם ועד הקיבוץ. הישיבה היתה סוערת. בתחילה דובר על ירידה ניכרת באחריות, שמגלים חברים אחדים, ועל הזנחתם את העבודה. אמורים היינו לחפש פיתרון לבעיה זו, לתקן את המעוות. אלא שעברנו לדבר על נושא אחר, שעורר את רוגזם של המתדיינים. כוונתי לנושא הידוע, שעלה לדיון בשיחה הכללית בשבת שעברה. התברר, שטידור חושד בכולנו, שאיננו נאמנים לו. לכן הוא מבקש לפזרו ולקבוע בחירות חדשות. והוא רוגז על אלק, וטוען, שקשה לעבוד איתו, ואלק מתלונן על שאינו יכול לעבוד עם צוידר ועם פוזננסקי ועם סקורצקי, והם טוענים, שאינם יכולים לעבוד עם אלק. לכל אחד מהם אופי שונה, מטרה שונה, דרכי מחשבה שונות, ושיטות עבודה שונות. שעות ישבנו, עד שהגענו לאיזה הסכם, בלי שנהיה בטוחים, שהפרשה אומנם הסתיימה.

ישיבה זו גרמה לי צער, ועדיין מייסרת אותי המחשבה: אולי בי האשם בסערה זו? אילו לא עוררתי אז את שאלת "אנחנו" ו"אתם" - אפשר היה הכול מתנהל במישרין?

גרינגסהוף, יום שישי, 13 ביולי 1945

19. בדרך כלל אני מרוצה

בדרך כלל חי אני בהרגשה, שחיי מלאי תוכן, ואני מרוצה. הריני אחד הפעילים בקיבוצנו, תמיד אני עסוק - אם בעבודה ואם בענייני הכלל; ואני מלא סיפוק. ואני מרגיש, שלי חברים וחברות האוהבים אותי, ואני מאושר.

ולפעמים חש אני בודד, מלא געגועים אל מי. אז איני יודע אם טוב לי אם רע.

אמש חוויתי "ליל שבת" מעין זה.

היה לי מצב רוח מוזר. ישבתי בצד, לא התקרבתי אל איש, ושתקתי. הרהרתי, שמעתי שרים, רוקדים. התבוננתי איך יוצאים לטייל זוג ועוד זוג ועוד זוג... ואני התגעגעתי למה, ולא ידעתי למה. הצעתי לקורנרייך, שעמד לא רחוק, ויצאתי איתו החוצה. הוא דיבר אלי, וראשי היה תפוס במחשבות על דברים אחרים. לא רציתי שנלך בדרך, בה נפגוש בודאי את הזוגות, אבל הלכנו בה. שלאמעק לייזרוביץ הצטרף אלינו, וטיילנו שלושה. שלאמעק סיפר על איזה טיול שהשתתף בו, אבל אני האזנתי לצלילים רחוקים של שיחה באנגלית וצחוק של נערה.

חזרנו הביתה. ישבתי ליד השולחן בגן, כשראשי נשען על ידי.

שתקתי, הרהרתי, חלמתי, התגעגעתי...

גרינגסהוף, יום שבת, 14 ביולי 1945

20. "עונג שבת" ו"מלווה מלכה"

אמש אחר ארוחת הערב ערכנו מסיבת "עונג שבת" יפה, בה שרנו הרבה, ווינר העלה תמונות הומוריסטיות, ופליטאל רוזנפרוכט הרצה על שלום עליכם, ווינר - שוב וינר - קרא את "הרי זה שקר" של שלום עליכם. בדרת הלילה, עת צללים החלו זוחלים בין העצים (המסיבה נערכה בגן שלנו), העלינו מדורה, והפכנו את "עונג שבת" ל"מלווה מלכה". והמשכנו בשירה, בדקלומים ובמשחקים עד אחר חצות. היתה אווירה רומנטית נעימה.

21. היה מעשה בפרה, והנה מעשה בסוס

הבוקר שמנו לב, שאחד הסוסים נעלם מן הקרפף (השטח הגדור, שם רועים הבקר והסוסים שלנו). מיד עלה בנימין יעקובוביץ על סוסו, ויצא ברכיבה לחפש ביערות ובכפרים סביב, אך לא העלה דבר. אחר הצהריים גילינו את הסוס, כשהוא רובץ בתוך הקרפף שקוע במי

מדמנה. הוא רבץ בלא כוח, ראשו מעל למים, כולו מכוסה זבובים מוצצים דמו. מיד נכנסו חברים אחדים למים, קשרו חבלים אל ראשו ואל רגליו, שחררו את רגליו מן הבוץ העמוק. מעט מעט עלה בידינו להוציא את הסוס אל היבשה, בקושי ובמאמץ הוצאנוהו, אבל הוצאנוהו. אחרי כן התקשינו במשימה השנייה: להעמיד את החיה הכבדה על רגליה. הבאנו מוטות לעזרה, וגם בחבלים נעזרנו. פעמים אחדות קם הסוס ונפל, עד שקם ועמד על רגליו. לאט לאט הולכנו את היחסן אל החצר, שם האכלנו אותו, ורחצנו אותו. עוד מעט יהיה סוס בסוסים.

22. "טיול"

אחרי הצהריים רתמו עגלוננו שתי כרכרות ועגלה אחת אל שלושה צמדי סוסים, ונהגנו ברלינרבלוי הכין את המשאית. כמעט כל החברים והחברות תפסו מקום בכלי הרכב, ובמצב רוח מרומם חיכו להנפת השוט של העגלונים ולטרטור המנוע של המשאית. עד מהרה יצאו הכרכרות המקושטות בירק לדרך. נשמע קול שירה וקול המולה. "טיול".

המשאית חיכתה עוד זמן מה לחברים ולחברות המיוחסים, שאין דרכם להיות מוכנים בזמן כשאר החברים. לבסוף הגיעו גם הם: טידור, הרשקוביץ, גניה וסטפה. והנה דוחפים הגברים את המשאית כדי להתניעה; בהשמיע המנוע קול רעש הם עולים אליה בקפיצה. המשאית מלאה אדם, צפוף בה, ודוחק בה. הבחורים והבחורות נלחצים זה אל זה, ואתה שומע צחוק אדיר.

ברלינרבלאו מגדיל המהירות. נוסעים. הכול חושבים על הכול, ואין איש מעלה על דעתו, שבסוסים אפשר להגיע יותר רחוק מאשר במשאית. הוי, ניסע, נבלע מרחקים, בשירה נעקוף ישובים גרמנים! יראו נא בני אדם: הנה נוסעת חבורת יהודים תאבי חיים! טיול נהדר! חבר וחברה יושבים במכונית, ונהנים כבר עתה מן הרשמים, שהטיול יספק להם בלא ספק.

אלא שלא הרחקנו. בדרך חולית ליד היער החלה המשאית מחליקה אל השדה הנמוך מן הדרך, והחלה להתהפך. כל הנוסעים נשפכו

מתוכה, כפקעת נסתככו זה בזה, האחד נופל על חוטמו, חברו על ראשו. פה ושם נשמעו קריאות בהלה, אך רוב הנופלים צחקו בשעת נפילתם. אלה שיכלו לקום על רגליהם - והם היו הרוב - התייצבו מיד והחזיקו במשאית, לכל תכסה את כולנו. בלא לשים לב לכך, שזה דם זב מאפו, וזה צלעותיו כואבות, העמדנו את המשאית על גלגליה, ורק אז ניגשנו לטפל בפצועים. אחרי כן המשכנו במסע - חזרה הביתה. נסתיים הטיול.

שעות אחדות לאחר מכן חזרו הכרכרות. החברים לגלגו עלינו, שהעדפנו מנוע על סוסים. הרפתקאות לא היו להם, אבל הנאה היתה להם.

23. הרב מרכוס מדווח.

לפנות ערב הגיע הרב מרכוס. הוא הביא לנו קצת חומר קריאה, נדמה לי שגם שוקולד, ואולי עוד מצרכי מזון שונים, שהובאו למחסן. וחילק לנו התצלומים, שצילם בביקורו האחרון. אחרי כן התכנסנו - הועד וקבוצת חברים - לשמוע דו"ח מפי הרב.

בשבוע האחרון ביקר הרב באנגליה ובצרפת, על פני כל אירופה הוא טס. הוא הביא לנו מכתבי ברכה מן הקונגרס היהודי העולמי בחתימת משה ירבלום, מכתב מיושב ראש ההסתדרות הציונית באמריקה מר גולדשטיין, וממנהל משרד העלייה של הסוכנות היהודית מר דובקין. וסיפר, שבמשרד הארץ-ישראלי בפרז כבר נקבעו עבור קיבוצנו 70 סרטיפיקטים מתוך ה-500, העתידים להגיע אליהם בקרוב. בעניין זה כותב גם דובקין. ושניהם מבקשים ממנו - אחד בכתב ואחד בעל פה - שנישאר במקומנו עד שנקבל את הסרטיפיקטים. לשאלתנו, כמה זמן יארך הדבר, השיב הרב, שהמועד לא נקבע, שכן לא ידוע מתי יקבל המשרד הארץ-ישראלי את 500 הסרטיפיקטים. פחות או יותר - אומר הרב - מדובר על 6 שבועות.

בשורה זאת היא עיקר דבריו, בעצם. אלא שהוא הוסיף הערה, שעוררה בנו מורת רוח - לא כלפי הרב, אלא כלפי אחדים מחברי קיבוצנו. וזה מה שאמר הרב, כי שמע, שבקיבוצנו יש ליקויים במשמעת החברים, כמו כן פגומים חיי היחד שלנו.

הערה זו עוררה תגובה חריפה בקרב חברינו. עניין המשמעת ועניין החיים יחד הם עניינינו הפנימיים. שגה החבר, שהעלה את הנושא בפני אדם מן החוץ, שאינו מכיר את היחסים בינינו, ועל ידי כך הוא מקבל רושם מסולף של המציאות. מוטב לו, למוציא הלעז, שיתבייש. גם ראוי, שישא באחריות על מעשהו. מטרה אחת מאחדת את כל החברים: לעבוד בארץ ישראל למען עם ישראל. ויש לומר, שהחברים הם באמת חברים זה לזה, כולם, החילוני עם הדתי, כולם. פרט למי שמוציא עלינו שם רע, הוא לא חבר. סבור הוא, שרק הנכון בעיניו הוא הנכון, ואם לחברים אחרים דעה אחרת, משמע שאין משמעת בקיבוצנו וגו'.

ועוד מעשה, שציער אותנו בעת ביקורו של הרב מרכוס. הן כולנו מכירים את ויקטור הרשקוביץ. בשעתו היה מתורגמן במשרד המושל הצבאי בוויימר, וכאסיר בוכנוואלד לשעבר, שזכה להיות מקורב למושל האמריקאי, הוא סייע הרבה בהבאת הקיבוץ לאגנדורף שעל יד בלנקנהיים, ובהשגת אחוזת גרינגסהוף אחרי כן. בביקוריו המעטים, שזיכנו בהם באגנדורף, הוא טען חזר וטען, שהוא חבר בקיבוצנו. אנחנו הסכמנו, אולי גם התגאינו. אפילו לא ראינו בעין רעה את העובדה, שאינו גר איתנו, אלא בוויימר, עם היותו חבר קיבוצנו. כי - כך סברנו - בוויימר יכול הוא לפעול למענו יותר מאשר באגנדורף. אבל אחר שהאמריקנים יצאו את תירינגן, עברנו אנחנו מאגנדורף הנה, וגם הרשקוביץ עזב את ויימר, אבל אינו גר איתנו אלא בדירה פרטית בהאטנהוף - כפר מרוחק מכאן כשניים-שלושה קילומטרים. כאן אין לו עוד תפקיד, בעצם איני יודע מה מפריע לו כחבר קיבוצנו לגור איתנו ולעבוד איתנו. אלא שבאחרונה אינו טוען עוד, שהוא חברנו, גם אינו נואם לפנינו. ובכל זאת הוא בא אלינו כמעט יום יום, מסתודד עם טידור, עם צוידרר, ועם פוזנסקי, וחוזר אל ביתו. אף לא גילה התענינות בנעשה בקיבוצנו, או רצון כלשהו לפעול למענו.

ופתאום גילה פעילות בעת ביקורו של הרב מרכוס. בנוכחותנו הצהיר באוזני הרב - ואיני יודע מה דיבר איתו שלא בנוכחותנו - שלא כל חברי קיבוץ בוכנוואלד ראויים לעלות לארץ ישראל, לכן רצוי שלא למסור את הסרטיפיקטים לכל אחד, אלא למי שראוי בלבד. הרב השיב לו בשפה רפה: "חזקה שתדעו למי לתת".

מרגיז! מי ייפה את כוחו של ויקטור הרשקוביץ להעריך אותנו, אם אנחנו ראויים?

ומה כוונתו הנסתרת במשחק הזה? הגיונם של פשוטי העם אומר לנו, שהרשקוביץ מבקש לשבת ליד השולחן בעת חלוקת הסרטיפיקטים, ואפשר מתכוון הוא לשבת בראשו. ושמנו לב, שהוא לא העיר את תשומת לבו של הרב לכך, שאין הקיבוץ זקוק ל-70-סרטיפיקטים; אבל אמר, שלא כל החברים ראויים לנסוע. הרי יישארו סרטיפיקטים בלתי מנוצלים! תאבים אנו לדעת, אם יש כבר בידי הרשקוביץ רשימת ידידים ומכרים, שהוא מבקש להעלותם לארץ ישראל תחת השם "קיבוץ בוכנוואלד".

גרינגסהוף, יום ראשון, 15 ביולי 1945

24. בוחרים ועד חדש

אמש בשעה מאוחרת נערכה אסיפה כללית. החבר טידור דיווח על ביקורו של הרב מרכוס, והרחיב את הדיבור בעניינים, שעלו על הפרק בעת ביקורו.

אחרי כן עבר לעניין אחר: הוא הודיע, שהחברים סקורצקי וקוניצפולסקה עוזבים את ועד הקיבוץ. הוא "הספיד" אותם ברוב כשרונו הריטורי, בהעלותו את מעלותיהם ואת הישגיהם. ומיד הציע לבחור שלושה חברים אחרים לוועד במקום השניים. ברוב קולות גדול נבחרו שמחה דימנט, לייב גרינפלד, ואנוכי.

גרינגסהוף, יום שני, 16 ביולי 1945

25. מסיבת אבל לציון תשעה באב.

בחדר האוכל ישבו החברים על שני ספסלים נמוכים. טידור פתח והרצה על כך, שערכי הרוח היהודיים קיימו את עמנו במשך מאות שנות גלות, מאז איבדנו את עצמאותנו. אחר דבריו נקרא מאמר מלא

רגש על תשעה באב, שנכתב על ידי החבר גרינפלד שלמה. אחרי כן השתרר שקט מזור למשך דקות אחדות. אז החל החבר בלום בקריאת "איכה".

(גרינגסהוף, יום רביעי, 18 ביולי 1945)

26. עונג שבת

כדרכנו התכנסנו כגן לבלות ביחד. עתה עומדת שם בימה עשויה קרשים, מצוידת בנורות חשמל ובשאר אביזרים, הנחוצים לתיאטרון קיץ. הכינונו תוכנית עשירה למדי, אלא שלפני המסיבה שיחק המוסיקאי שלנו, החבר בראנד, כדור יד, ותוך כדי משחק נפגע בבוהן ידו, מה שמנע ממנו לנגן בכינורו. על כורחנו ויתרנו על חלק מתוכניתנו, וכל מה שביצענו לא נשא עוד אופי של הצגת תיאטרון, אלא של מסיבת רעים.

פוזננסקי פתח בהרצאה על כוח הסבל של העם היהודי. אחרי קרא חיים-מאיר אחי מיומן הקיבוץ. אחרי כן הציגו חברים אחדים עם וינר בראשם תמונה "זה היה מלאך". אחרי כן הציג חיים-מאיר תמונת "הנודד". אחרי כן קראו לייזרוביץ ואקסט "עיתון חי", שהם ערכוהו. אחרי כן הציגו וינר ואוסקר וסרמן תמונה קומית "הצלם". תמונה קומית אחרת - "החייט" - הוצגה אחרי כן על ידי וינר, וסרמן וחיים-מאיר. בסוף ראינו את "מוטלה" מבוצעים על ידי וינר עם גינקה. ועדיין לא הגיעה המסיבה לסיומה...

גרינגסהוף, מוצאי שבת, 21 ביולי 1945

27. חיילים של הבריגדה היהודית

הבוקר הגיעה אל חצרנו מכונית צבאית, אלא שלא כוכב אמריקאי האיר עליה, כי אם מגן דוד צהוב על רקע תכלת לבן. חיילים של הבריגדה היהודית ירדו ממנה ונכנסו לחדר האוכל בשעה שאכלנו את ארוחת הבוקר. "שלום!" - "שלום!" - כך בירכנו זה את זה - יהודים מארץ ישראל הראשונים המבקרים בקיבוצנו, ויהודים הנושאים את נפשם לעלות שמה, להיות גם הם יהודים מארץ ישראל.

הם לא שהו אצלנו זמן רב, כי לא באו לביקור סתם. השליחות, שנטלו על עצמם, היא לבוא לכל מקום, שם שרדו יהודים בגרמניה. לכן מיהרו, כי ביקשו לבקר מקומות רבים ככל האפשר ביומיים הקרובים.

משיחותנו ומשני הנאומים, שנשאו שניים מהם - "איש החיל ואיש בן-שמן" אריה סימון - למדנו: אף על פי שהמלחמה באירופה נסתיימה זה כבר, לגבי הבריגדה ולגבי העם היהודי היא לא נסתיימה. אחרי הניצחון עדיין אנחנו רחוקים מהמטרות, שנלחמנו למענן. מגבעת ברנר "חיים בן אשר" ו"קצין מן החטיבה היהודית הלוחמת עוול גדול עושה לנו העולם דווקא היום: אחר שהתייסרנו ייסורים נוראים כיהודים, מבקשים לעשותנו היום לפולנים, להונגרים, לצ'כים וכד'. למאבק במגמה זאת מגייסת הבריגדה היהודית כוחות חדשים - את שרידי יהדות אירופה, שמן הראוי הוא, שגם הם יהוו כוח לוחם. ביזמת לוחמי הבריגדה נוצר עתה חוט משולש: אנשי הבריגדה, הפרטיזנים היהודיים, ויהודים ממחנות הריכוז. זו תהיה החזית שלנו. אנחנו נלחמים למען יכיר העולם אחת ולתמיד, שרכבות שרידי השואה שעל אדמת גרמניה ובשאר ארצות אירופה הם יהודים על פי רצונם ועל פי מהותם. אין הם רוצים לשוב אל ארצות הגולה, שם שבעו ייסורים אין קץ. כולם רוצים לעלות לארץ ישראל, לחיות בפינה שלהם בעולם. על העולם לאפשר לנו להשיג את מטרותנו. מכל מקום לא נפסיק את מלחמתנו, עד שרצוננו זה יתגשם. כבר היום עולים לארץ - אם באופן לגלי ואם באופן בלתי לגלי - יהודים רבים, וזאת תוצאה ראשונה של מאבקנו.

צעדנו הראשון במאבק הוא לארגן את היהודים בגרמניה ובארצות האחרות כארגון פוליטי, המודע למטרה ויודע לתבוע. חלילה לנו להיות המון סתמי, שאינו יודע לאן פניו. לתכלית זו תתכנס במינכן ביום שלישי, ה-24 ביולי, ועידת היהודים שבגרמניה. לועידה זו גם עלינו לשלוח נציגים. כמו כן הגשנו עצומה אל שלטונות הכיבוש הרוסיים, האמריקניים והבריטיים, בה פירטנו את תביעותנו. אחר שעות אחדות נסעו להם היהודים מארץ ישראל.

28. הרב מרכוס והחבר דובקין

אחר ארוחת הצהריים הגיעו אלינו הרב מרכוס והחבר דובקין, נציג ההסתדרות הציונית. אל החבר דובקין התייחסנו כאל אורח נכבד, שהרי ציפינו, שיתן לכל חברינו סרטיפיקטים.

הושבנו את אורחנו בגנו, ואנחנו ישבנו סביבם בציפייה. אחרי נאום ברכה קצר של ראש קיבוצנו טידור, נאם החבר דובקין נאום ארוך. בתחילה היה נרגש מאוד, עד שלא יכול להוציא מלה במשך זמן מה, כי דמעות חנקו את גרונו. אחרי כן סיפר, עד כמה נרגש הוא לראות במו עיניו, סוף סוף, יהודים שרידי שואה בגרמניה. ומה כואב לו לבו, שיהודים אלה הם עדיין חסרי בית, שכמעט כולם מרוכזים עדיין במחנות, ואי אפשר לומר עליהם, שהם חופשים באמת. והביע את התפעלותו מן הקיבוץ שלנו, וסיפר ארוכות על ארץ ישראל, שעזב אותה לא מזמן. ודיבר על מאבקו של העם היהודי, ועלינו, חברי קיבוצנו - שאנו יכולים למלא תפקיד נכבד במאבק זה, בעיקר כסמל.

החבר דובקין שאל על חיינו כאן בקיבוץ, על שאיפותינו, איך היה פעם בבוכנוואלד, ומדי פעם רשם רשימות בפניקסו. וכששאל, אם נרצה לחיות בארץ ישראל בקיבוצים, קראו הכול בקול: כן! - שכולנו רוצים לייסד קיבוץ בארץ ישראל, שיוסיף להיקרא בשם "בוכנוואלד", שכולנו רוצים לחיות ביחד ולהוכיח לישוב שם, שעוד בכוחנו לעשות למען העם היהודי ולמען ארצו. הצהרה זאת הפליאה אותו, הוא התקשה להאמין: החברה שלנו כאן הרי היא מורכבת מחברים בעלי השקפות פוליטיות שונות וכו', ובכל זאת נוכל לחיות שם ביחד? וחברינו בשלהם: כן! אנחנו נוכיח, שאותנו קושרת שאיפה המשותפת לכל העם היהודי, לבנות לנו ארץ. יהודי ארץ ישראל ילמדו ממנו, שאומנם אפשר לחיות ביחד.

כאן אביע ספק, אם החברים היו כנים עם עצמם. כי כל אחד מאיתנו - כך נדמה לי - מבקש להתחיל בארץ בחיים חדשים, שלא יזכירו לו את בוכנוואלד. מבקש הוא להשתייך לחברה של יהודי ארץ ישראל, שהיו חופשיים תמיד, ולחדול סוף סוף מלהסתובב בחוגים של אנשי מחנות לשעבר, שעדיין טבוע בהם חותם המחנות, גם אם הם מנסים להסיר אותו מעצמם. ומה היתה מטרת הצהרתם הלא-כנה?

היתה זו תחבולה ספונטאנית, כמדומה, שעלתה מתוך ההנחה, שהיא תסייע לנו להשיג את רשיונות העליה.

כשהחל לדבר על הדברים המעניינים אותנו בקשר לעלייתנו, הרבה החבר דובקין במלל, וניסח את דבריו בכל מיני ניסוחים מעורפלים, מהם אפשר היה להסיק, שהוא מבקש ממנו להוסיף לשבת כאן בקיבוץ עוד זמן מה, כי ישיבתנו כאן יכולה להועיל למדיניות היהודית.

דבריו עוררו מחאה חריפה מצד רוב החברים, שטענו רק זאת: אנחנו עונינו במחנות ריכוז, ושאיפתנו הגדולה מיד אחר שיחרורנו היתה לעזוב מהר ככל האפשר את הגלות, לבוא לארץ ישראל ולעבוד שם כבני חורין בארצנו שלנו למען עמנו. לתכלית זאת יסדנו את קיבוצנו. לא עלה כלל על דעתנו למלא תפקיד אחר, מאשר להוות קבוצה מלוכדת, השואפת לעלות ביחד. רצוננו להשיג את מטרתנו, להגיע לארץ ולהשתתף שם באופן פעיל בכל משימה, הטובה לעמנו ולעולם. להישאר כאן, כדי שלא יחוסל "קיבוץ בוכנוואלד", החשוב כסמל לפעילות המדינית, פירושו להיות פאסיבי, פירושו לבלום את המרץ שבנו, המתפרץ לעשות מעשים נועזים. אנחנו רוצים לעלות!

ונוסיף, שעם יציאתנו מכאן לא יחוסל "קיבוץ בוכנוואלד", שכן אנשים רבים ממחנות איסוף שונים מחכים לבוא הנה במקומנו, וכך יוסיף הקיבוץ להתקיים, ויוסיף למלא את תפקידו כסמל.

רק החבר משה צוידרר השיב לחבר דובקין בהסכמה, לכן הוא נחשב כמי שקילקל את כל העניין.

והוא, החבר דובקין, סרטיפיקטים לא נתן לנו, וגם הבטחתו היתה רפה. אם הסוכנות תשיג תוספת סרטיפיקטים, אנחנו נזכה בהם. ואם לא - אמר - מצויים אומנם בידו סרטיפיקטים עבורנו, אבל הוא חייב לעכב אותם אצלו; אם ימצא באיזה מקום יהודים, הזקוקים לעליה יותר ממנו, כי תנאיהם קשים יותר, אז יתן להם את הסרטיפיקטים. מכל מקום, אמר, את הסרטיפיקטים נקבל, ואין כאן אלא שאלה של זמן. סכור הוא, שב-15 באוגוסט נוכל לעלות.

עתה אנו שוקלים התקשרות עם הגורמים, המארגנים עלייה בלתי לגלית לארץ ישראל. אולי יהיה עלינו לנסות דרך זו.

גרינגסהוף, יום ראשון, 22 ביולי 1945

29. אורחים מארץ ישראל

שוב הגיעו אלינו אורחים מארץ ישראל: חיילים מן הבריגדה היהודית. ביקור זה העניק לנו רבות: אומץ לב ונכונות להילחם, והרבה מידע על המצב בארץ ישראל.

שוחחנו, שרנו והשתעשענו בגן עד לעומקו של הלילה.

(גרינגסהוף, יום ב', 23.7.45)

30. משלחתנו לועידה של יהודי גרמניה

הבוקר יצאה משלחתנו לועידה של יהודי גרמניה במינכן. במכוניתו של הסרן רוזנבוים נסעו החברים טידור, אלק ודימנט. החברים רוזנפרוכט ולייב גרינפלד הצטרפו למכונית של הבריגדה. החבר בלום נסע גם הוא במכונית זו, אף על פי שאינו ציר לועידה; הוא נסע אל אחותו באחד המחנות בבאוואריה, עליה נודע לו מרשימת היהודים, ששרדו באזור זה. היום התחלנו בקציר.

(גרינגסהוף, יום שלישי, 24 ביולי 1945)

31. משלחתנו עדיין שם

הסרן רוזנבוים חזר היום ממינכן. הוא הביא עמו את החבר בלום, ועמו אחותו וחברתה. משלחתנו עדיין שם.

גרינגסהוף, יום רביעי, 25 ביולי 1945

32. יש מחברינו משוטטים בדרכים

דדק אנזלביץ ושלמה ליזרוביץ נסעו היום לברגן בלזן. חבר שלישי - זילברשץ - נסע לויסבאדן. מטרת כולם: חיפוש קרובים. כך נוצר מצב, ששמונה מחברינו משוטטים בדרכים, וחברים נוספים מכינים עצמם לדרך, כי חשקה נפשם לנסוע למקום כלשהו. שתי סיבות למצב: רשימת היהודים, הנמצאים היום בבאוואריה, שחיילי הבריגדה הביאו לנו, עוררה אותנו לקוות, שבמחנות שונים בגרמניה נמצאים אולי

קרובי משפחה של חברינו; אם בלום יכול היה להביא את אחותו, ימצא אולי דדק את אביו, וזילברשץ את דודתו! והסיבה האחרת: הקיבוץ החל לשעצם מעט, ויש מבקשים גיוון בחייהם.

גרינגסהוף, יום שישי, 27 ביולי 1945

33. ב"עונג שבת"

אמש בילינו יפה ב"עונג שבת". היתה שירה, היתה הרצאה (פוזנסקי: קורבנות המלחמה הנוראה תובעים ממנו להבטיח שלום לעולם, להשליט בו צדק וגו'), היתה קריאה מתוך יומן הקיבוץ, היתה מוסיקה בכינור (החבר בראנד), היו הצגות הומוריסטיות (חיים-מאיר, מלך וינר, אוסקר וסרמן ופייפקופ) ובעיקר נהנינו מהופעת הכוכבת החדשה שלנו, סוניה הקטנה, שחוללה לפנינו מחול מקסים. היא זכתה לתשואות ולקריאות "הדרן", שלא היה להן סוף.

יום ראשון, 29 ביולי 1945

34. כי דברים מתרחשים בתוכי

מה חבל, שלעתים כה נדירות אני פונה אל יומני האישי לכתוב בו על עצמי. הסיבה פשוטה: לכתוב על ענייני הכלל - וחיי הרי קשורים בחיי הכלל - היא כתובה בעיני; ועל כך אני כותב ביומן הקיבוץ. ולכתוב על עצמי לא נותר לי זמן פנוי, גם חשק אין לי, ואני דוחה כל נושא, הנוגע לי אישית, לזמן אחר, כשאתפנה, כשיתעורר בי הרצון, כשאוכל לרכז את מחשבותי הפזורות.

מה חבל! כי דברים מתרחשים בתוכי, כי קרו דברים, ואולי הם חשובים. אלא שקשה לי עכשו להתאמץ ולנתח את עצמי, להעלות מסקנות על הנייר. ובכל זאת אנסה.

אין אני מצטער על הקיבוץ, ובכל זאת נראה לי, שהוא ניסיון שלא הצליח להעניק סיפוק לחבריו. כולנו כאן בקיבוץ הזה שונים זה מזה בהשקפת עולם, באופי, ברמת האינטליגנציה. כל אחד מאיתנו חסר לו דבר, מתקשה למצוא את ה"אני" שלו ולהכירו. אין יודעים לאן הולכים, וגם לא לאן רוצים ללכת. הכול מתגעגעים לאיזה דבר, שאין

יודעים עליו דבר, והכול נעצבים אחר פרץ פתאומי של צחוק. אני יודע, אין מקום בו יותר טוב, להיפך, "שם" גרוע יותר. העצבות צועדת בעקבות אלה, שחמקו מזרועות המוות. אינני מאמין, שיהיה מוצא, אני רק רושם את העובדה.

ואולי המוצא בחיים אינדיבידואליים, בחוג המשפחה בלבד? - איני יודע. ואולי דווקא בחיי קולקטיב האושר? אבל אנחנו - שכה שונים אנחנו זה מזה - אין אנו מתאימים לחיי קולקטיב. ואם אין אנו מתאימים לכך, לא נוכל למצוא בהם את אושרנו. ומתגעגעים.

אין לי תוכניות, רק קרעי מחשבה בראשי. באחרונה שוב אני חונָה רגעים חסרי משמעות, רגעי שיעמום עד להשתגע - גם כשאני עסוק בעבודתי הקיבוצית, גם כשאני צוחק ומתבדח, כשאני כביכול עסוק.

איני יודע מה לי. שוב אני חסר דבר מה, ואיני יודע מה הוא. אינני מרוצה, ואיני יודע מדוע. האם עלי להאשים בכך את עברי במחנות הריכוז, במשלוחים, בנישולי מביתי, בניתוקי מיקירי? הלעולם לא אוכל לומר "טוב לי"?

היום הרהרתי במצבי, והגעתי למסקנה, שבעצם לא הוכשרתי עדיין לחיים, וכי עלי להכין עצמי לחיים. ולא לחכות לאחר כך, אלא דווקא עכשו. אני חייב להתחיל ללמוד. אף על פי שקשה לי לרכז את מחשבותי, כדי לקרוא מאמר בעיתון. קורה לי שתוך כדי קריאה אני תופס את עצמי מהרהר בדבר אחר. ובכל זאת חייב אני "לקחת את עצמי בידים", לא להשתולל יותר מדי, להסתגר, לנעול את עצמי בתוכי, ללמוד לחיות, ללמוד.

גרינגסהוף יום ראשון, 29 ביולי 1945

35. ...כשמוח משפחה עם בניה

סוף סוף חזרו החברים, שציפינו להם זה מכבר: טידור, אלק, רוזנפרוכט ושמחה דימנט. לייב גרינפלד, צירנו החמישי לוועידה, חזר ימים אחדים לפני כן באחד הערבים, ועמו שני חבריו שמצא, ולמחרת בבוקר נסעו שלושתם לברגן בלזן בעגייניהם הפרטיים.

כל הקיבוץ שמח עם "אורחינו" כשמוח משפחה עם בניה, שנעדרו זמן רב.

גרינגסהוף, יום רביעי, 1 באוגוסט 1945.

36. דו"ח על הועידה

אמש בשעה 22.00 התקיימה שיחה כללית, בה נכחו כמעט כל החברים, בה סיפרו חברינו השבים את רשמיהם. טידור מסר לנו דו"ח על הועידה, ותיאר את רשמיו מן המחנות שביקר בהם. רוזנפרוכט קרא את הפרוטוקולים של הועידה, ואת ההחלטות, שנתקבלו בה, דימנט סיפר את רשמיו מן המסע בבאוואריה. צוידרר חתם את השיחה בדברו על ענייני משמעת בקיבוץ. גמרנו? לא גמרנו. הנה הופיע קוגוט, איש המטבח, וחילק לנו ממתקים.

37. "מחלת" הנסיעות מתפשטת

ניתן היה לחזות מראש, שמחלת הנסיעות תתפשט כמגפה. אחרי אנולביץ, לייזרוביץ וגרינפלד, שנסעו לברגן בלזן, נסעו אתמול בראנד, באנאך ובנימין יעקובוביץ אל מחנה בבאוואריה. היום החליט ועד הקיבוץ, שאין להגדיל את מספר החברים הנמצאים מחוץ לקיבוץ, על שישה. חברים אחרים יוכלו לנסוע רק אחרי שוב הראשונים.

38. חברים נאמנים נגד חברים של קוניוקטורה

קבוצת חברים, הדבקה במטרות קיבוצנו ונאמנה לו בכל תנאי, החלה לפעול נגד חברים של קוניוקטורה, היושבים בקיבוץ רק משום שכדאי להם.

גרינגסהוף, יום שישי, 3 באוגוסט 1945

39. קבוצה אקטיבית בתוך הקיבוץ

קבוצת חברים, הפועלים למען ענייני הקיבוץ בנאמנות, הגענו לידי

מסקנה, שלא נוכל לפעול בלב אחד עם כל שבעים החברים, מכיוון שלא כולם מהווים חומר אנושי מתאים לחיי קיבוץ, לא כולם מגלים רצון כן לפעול למען הקיבוץ, לא כולם מתנהגים כחברים-באמת. משום כך התארגנו לקבוצה אקטיבית בתוך הקיבוץ. ה"אקטיב" מתכוון להיות יסודו של הקיבוץ, גרעינו, מרכיבו הבריא והחזק. תפקידו של כל חבר ה"אקטיב" לדאוג לסדר הטוב, למשמעת, לחיי חברות, לחיי קיבוץ אמיתיים, כמו כן חייב הוא להיות מוכן תמיד לפעול למען הקיבוץ ולא למען עצמו. יש בדעתנו לצרף בהדרגה אל האקטיב חברים נוספים, המתאימים לכך. יהיה בכך כדי להבריא את קיבוצנו. בישיבת ייסודו של הגרעין, שהתקיימה היום, השתתפו עשרים חברים נכונים לפעול. בה נבחר גם בית דין משמעותי בהרכב של מאכבנסקי, בילדנר, שלמה גרינפלד, רובינשטיין, ונסרמן.

גרינגסהוף, יום שבת, 4 באוגוסט 1945

40. סרטיפיקטים שמורים עבור קיבוץ בוכנוואלד

הרב מרכוס הגיע אחר הצהריים, ובשורה בפיו: 80 סרטיפיקטים שמורים בפריז עבור קיבוץ בוכנוואלד! הידד!

איך אתאר את הרושם, שעשתה הידיעה על קיבוצנו? אומר: שמחני.

וכבר מורגשת בקרבנו קדחת הנסיעה.

שוב לא יארך הזמן, ונעלה. אנחנו נעלה. היה חלום בלתי מושג, והנה הוא עומד להתגשם. אחרי שנות סבל וייסורים.

גרינגסהוף, יום ראשון, 5 באוגוסט 1945

41. הישיבה השנייה של האקטיב

הערב קיימנו את הישיבה השנייה של האקטיב.

בחרנו לשבת בשדה הפתוח תחת שמים שחורים זרועי כוכבים. לא מזמן קצרנו את החיטה בשדה זה, עתה לקחנו אלומות מן העומרים לשבת עליהן כמעגל וללעוס תוך כדי כך את הגרעינים מן השיבולים.

דנו במצב, שנוצר אחרי בשורתו של הרב מרכוס בנוגע לסרטיפיקטים. החברים שמחה, אלק, פלטיאל, ואנוכי השמענו דברים. תהינו, איך נראה קיבוץ בארץ ישראל, ואם עלינו להמשיך לחיות בקיבוץ גם בארץ, ואיך יוכל "קיבוץ בוכנוואלד" כשלנו להפתח שם. התברר, שרוב החברים משוכנעים ביכולתנו לקיים את קיבוץ בוכנוואלד. ברור, שלא נוכל כאן לקבוע את הרכבו, שכן משוכנעים אנחנו, שאחדים מחברינו יעזבו אותנו, אחר הגיענו לארץ - מי לקרובים, מי לחיים פרטיים. וגם זאת עלינו לקחת בחשבון, שלא כל החברים מתאימים, לצערנו, לחיי קיבוץ בארץ. על כן החלטנו לעסוק בהרכבת הקיבוץ של ארץ ישראל אחרי שנכיר את תנאי המקום. וזאת נדרגו: לבנות שם את קיבוצנו על יסודות בריאים באמת מחומר בריא באמת.

גרינגסהוף, יום שני, 6 באוגוסט 1945

42. נוסעים לברגן בלזן, נוסעים לפרנקפורט

לנו 80 סרטיפיקטים, אבל קיבוצנו אין בו 80 חברים. משמע שנוכל לצרף אלינו חברים נוספים לעלות עמנו לארץ. אלא שהפעם לא ניקח עמנו סתם חברים מזדמנים, עתה נחפש רק אנשים הראויים לעלות. למטרה זו נסעו אתמול החברים ארתור פוזנסקי ושמחה דימנט לברגן בלזן, שם קיימת "הסתדרות החלוץ".

והחברים טידור וצוידרר נסעו היום לפרנקפורט ע"נ מיין בעניין עלייתנו.

43. נערות מצטרפות לעלייה

היום באה מכוניתו של הרב מרכוס אל חצרנו, ובה נערה. חברה חדשה שלח לנו הרב. מבקש הוא, שהיא תעלה איתנו לארץ. ועוד הורה, שנשמור רשיון עלייה אחד עבור נערה נוספת, שישלח אלינו בקרוב. בשאר הסרטיפיקטים נוכל לעשות כטוב בעינינו.

הנערה מוצאה מהונגריה, שמה שארי (שרה). נערה צעירה, בת 18 בלבד. והחבר לייב גרינפלד הביא עמו מברגן בלזן 3 נערות מפולין.

44. הישיבה השלישית של האקטיב

הערב קיימנו את הישיבה השלישית של האקטיב. דנו בענייניהם של חברים אחדים - בהתנהגותם ובמסקנות כלפיהם. גרינגסהוף, יום רביעי, 8 באוגוסט 1945

45. דמורליזציה בקרב היהודים יוצאי המחנות

טידור וצוידרר חזרו היום מפרנקפורט. שם באו בדברים עם שלטונות הצבא, עם הג'וינט ועם אונרר"א בעניין ארגון נסיעתנו לארץ ישראל.

שליחינו לוועידה במינכן סיפרו לנו כשובם על דמורליזציה בקרב היהודים יוצאי המחנות, שפגשו בערי באוואריה. סיפורים דומים מספרים היום טידור וצוידרר על היהודים בפרנקפורט. מה עצוב, שאי אפשר למצוא את העם היהודי באירופה.

גרינגסהוף, יום חמישי, 9 באוגוסט 1945

46. האומנם סידרנו לנו "קיבוץ" כעסק?

לפנות ערב חזרו חברינו דימנט ופוזונסקי משליחותם בברגן בלזן. סיפורם לחברי הוועד היה מפתיע, והתרשמותנו מדבריהם היתה חזקה מאוד.

תחילה הביעו את התרשמותם הטובה מחברי החלוץ שבברגן בלזן. אלה אנשים, שכמותם קשה למצוא בקרב עמנו היהודי דהיום באירופה. הם חלוצים, המתמסרים לענייני הכלל, ויש בהם נכונות להקרבה עצמית, והם מנתרים על טובתם האישית, כי לנגד עיניהם טובת העם היהודי בלבד. ואינם מסתפקים בשאיפה לעלות לארץ ישראל, כי מטרתם הראשונה היא העלאת כל יהדות אירופה לארץ, ולמענה הם מבקשים להיאבק. הם אפילו צוחקים עלינו, שסידרנו לנו "קיבוץ" כעסק, ואפילו הרווחנו 80 סרטיפיקטים... "אתם סוחרים מוצלחים" - כך צחקו עלינו. לדעתם צריכים אנו להחזיר את הסרטיפיקטים, כי בשמונים רשיונות עלייה אי אפשר להציל את יהדות

אירופה, ואם נקבל אותם, תוכל בריטניה להתפאר, שהיא מסייעת ליהודים המעונים. לא, תפקידנו להיאבק למען תיפטר שאלת היהודים באירופה, ואל לנו להסתפק בקצת סרטיפיקטים! עלינו להיות אחרונים לעלייה; ראשונים יעלו כל היורדים עתה אל תוך התהום של דמורליזציה ופשע.

אלה הדברים, שסיפרו שליחינו. מחר נביא את הנושא לדיון בשיחה הכללית.

גרינגסהוף, יום שישי, 10 באוגוסט 1945

47. אין טענתם יכולה לעכב אותנו מלעלות

בעקבות ביקורם של החברים דימנט ופוזונסקי בברגן בלזן, הגיעה אלינו קבוצת חברים וחברות מברגן בלזן לביקור גומלין.

אתמול התקשה הוועד לקבל כל החלטה בעניין טענת חברי החלוץ מברגן בלזן, כפי שסיפרו עליה השליחים שלנו. לכן הוא דחה את קבלת ההחלטה להיום, כדי שהחברים יוכלו להרהר בדבר. היום אחר הצהריים חזר הוועד לדון בנושא, והגענו לידי הכרה, שאין אנו צריכים להחזיר את הסרטיפיקטים. עלינו לעלות ארצה דווקא כ"קיבוץ בוכנוואלד", דווקא כקבוצת אנשים, שאינם חושבים על עצמם בלבד, שעלייתם אינה סותרת את האינטרס של העם היהודי.

נימוקים אחדים שיכנעו אותנו, שטענת קבוצת ברגן בלזן - שנאמרה בקול תופים ובמליצות רמות - אינה אלא צרור סיסמאות, שאין להתייחס אליהן ברצינות רבה מדי, עד כדי עשיית צעד מסוכן של סירוב לקבל את הסרטיפיקטים.

אנשים רבים, שביקרונו, מהם בעלי עמדה ציבורית כגון אנשי הבריגדה, החבר דובקין, הרבנים שכטר ומרכוס - כל אלה טענו באוזנינו, שהיישוב מצפה לנו, ליהודים המעונים מאירופה, וכי הם מוקסמים מן התופעה, שאנחנו התקבצנו - חברים בעלי השקפות פוליטיות שונות - ויסדנו קיבוץ. הם עודדונו לעלות ארצה. האומנם דעתם נופלת מדעת קבוצת ברגן בלזן?

ועוד - עלינו להדגיש את רעיון האיחוד, שאנו מביאים איתנו לארץ ישראל: כל היהודים צריכים להתעלם מן האנטאגוניזמים,

המפרידים עתה את האחד מחברו; עליהם להתאחד ולפעול כאיש אחד לטובת העם! אנו נביא עימנו דוגמה חיה להוכיח, שהדבר אפשרי.

אלה הנימוקים. והקריאה העצבנית של קבוצה מצינוני ברגן-בלזן - אין להתחשב בה יותר מדי. והרי גם בועידה שבמינכן לא הושמעה כלל טענה כטענתם! אכן, אין טענתם יכולה לעכב אותנו מלעלות בערב הובא הנושא לדיון בשיחה הכללית. הרוב הגדול דיבר בעד העלייה, כמובן. עצם הדיון היה מעניין ביותר.

גרינגסהוף, יום שבת, 11 באוגוסט 1945

48. אורחינו מברגן בלזן

מההפכה בזעיר אנפין, שנגרמה על ידי אורחינו מברגן בלזן. בכואם ראינו פתאום אנשים אחרים, שאינם דומים לנו. צעירים, שהעבר התנועתי שלהם ניכר בהם; צנועי לבוש - הנערות בחולצות פשוטות ובחצאיות, הנערים במכנסיים קצרים - עליזים, מתנהגים כבביתם מרגע בואם, בעלי משמעת תנועתית, התנועה בראש מעייניהם, צוחקים ושרים בכל הזדמנות. מה שונים רוב חברינו מהם! בהתנהגותנו אנחנו יותר אינדיבידואליסטים, בלא חינוך תנועתי בימי נעורינו, וגם רמתנו ההשכלתית נמוכה יותר, כמדומה. בכלל אנחנו קבוצה מורכבת מטיפוסים שונים, ובמבט ראשון נדמה, שאין אלה מתחברים לשלמות איזו שהיא. ואילו הם, אנשי ברגן בלזן, יוצרים את הרושם של חברה אחת, חברה שלמה.

אתמול בבוקר, הקיבוץ עוד ישן את שנת בוקר של שבת - בשבת מרשים החברים לעצמם להאריך בשנתם, פרט לחברים העובדים במטבח, באורווה, בדיר החזירים וברפת - נשמעו מרחוק צלילים של מקהלת שרים. אז ראינו קבוצת נערים ונערות על הדרך העולה אל הקיבוץ מתקרבים ועולים ושרים. הלכנו לקראתם: "שלום!"

לפנות ערב, מסיבת "עונג שבת" - שלא הצליחה ביותר - נסתיימה עתה זה, והנה נפתחת דלת האולם, ונערה נכנסת. היא קטנה, וה"שלום!" שבפיה גדול. מיד אחריה נכנס נער, ועוד נערה, ועוד נער עם נערה. כולם קוראים בקול "שלום!", ומברכים את הכול. זו קבוצה

שנייה של החלוצים מברגן בלזן. הם מתנשקים עם חבריהם שבאו בבוקר. וראה, אך בקושי הספיקו להניח את צרורותיהם הדלים במקום עומדם, וכבר הם רוקדים בהתלהבות את ריקוד ה"ג'ונגלֶה". אש סביבם, ולהט בקרבם, והתנהגותם נועזת, בלא מעצור, עד שאנחנו, בעלי הבית, עמדנו נדהמים בצד, מביטים עליהם במעין הסתייגות, כאילו אנחנו אורחיהם!

חברינו מברגן בלזן באו אלינו, כדי שחלקם יצטרפו אלינו לעלייה לארץ ישראל, והשאר יישארו בקיבוץ אחרינו. כך רצינו, ש"קיבוץ בוכנוואלד" יוסיף לההתקיים כ"קיבוץ בוכנוואלד".

אתמול באו, והבוקר ביקשו, שנקיים איתם שיחה כללית משותפת, כדי לדון בה על נושאים שונים. קבענו את השיחה לשעת ערב.

התכנסנו כל החברים - החברים מגרינגסהוף והחברים מברגן בלזן. החבר הרברט - אורחנו מברגן בלזן - קיבל את רשות הדיבור מראש הקיבוץ החבר טידור, ונשא באוזנינו נאום ברכה. אלא שעד מהרה נהפכה ברכתו לקללה! נבהלנו והשתוממנו ממה ששמעו אוזנינו! הוא החל להטיח בפנינו דברים, שלא היה לנו מושג עליהם: שחלק גדול מחברינו אינם ראויים לעלות לארץ ישראל! שעלינו לשקול היטב, אם אין אנו צריכים להשאיר אותם כאן, ולקחת במקומם חברים אחרים, שאומנם אינם חברינו, אבל היו כנגד זה פעילים בתנועה הציונית במשך שנים, כגון חברי החלוצים שבברגן בלזן. ודיבורו בנימה מעליבה את "החברים" של קיבוץ בוכנוואלד. ועוד אמר, כי שמע על כוונתנו לרוקן את אחוזתנו גרינגסהוף מרכושה בטרם נעזוב, והזהירנו, שלא נעשה זאת, כי יד הצדק תשיגנו גם בארץ ישראל! שנזכור היטב את דבריו! ועוד דיבר דברים, שאיני זוכרם כרגע, שהעליבנו והעלו את חמתנו. כעסנו לא כל כך על אורחנו מברגן בלזן, אלא בעיקר על חבר קיבוצנו ארתור פוזנסקי. כי לא קשה היה לזהות בדבריו של החבר הרברט את ארתור שלנו.

מתחילת קיומו של הקיבוץ היה חברנו ארתור בועד. חשבנוהו לחבר טוב, אף על פי שהיו לנו גם טענות נגדו. ועיקר טענותינו - שהיה בעל מנטליות שונה לגמרי משלנו. תמיד דיבר על חלוציות - המצויה אי שם בעננים, מן הסתם - והסתובב בינינו, כשחיוך אירוני נסוך על פניו, צוחק על מעשינו, מבקרנו. דיבר הרבה על חברות, וטען כנגדנו,

שמידה זו חסרה לנו. ואנחנו הערכנו אותו, כי היה משכיל, והיה אידיאליסט. הוא הלך איתנו מאז השיחרור.

עד שקיבלנו הסרטיפיקטים, אז התעוררו שתי בעיות: למצוא חברים אחדים, שיצטרפו אלינו לעלייה, ולמצוא חברים, שימשיכו להחזיק את הקיבוץ בגרינגסהוף אחרי עזובנו. אז התנדב החבר ארתור לנסוע לברגן בלזן בשליחותנו, ולמצוא שם את התשובה לשתי הבעיות. תוך כדי כך סיפר, שיש בברגן בלזן קבוצה של שבעה חברים וחברות, והם חבריו משכבר הימים, והוא מכיר אותם היטב וערב לכך, שהם אנשים בעלי ערך.

אנחנו כבר ידענו על קבוצה זאת. אבל גם זאת ידענו, שאינם מהווים קבוצה לעצמה, שהרי הם "החלוק", בו חברים רבים, גם מפולין. לכן אמרנו לו, שיקח בחשבון את כל חברי החלוק, ולאוו דווקא את חבריו האישיים. הוא התחייב לכך, אבל בשפה רפה. לכן צירפנו אליו את החבר שמחה דימנט. אז הודיע החבר ארתור, שהוא לא יעלה איתנו לארץ, אלא יישאר כאן בקיבוץ עם החברים שלו.

והנה באו החברים מברגן בלזן. ציפינו להם כשווים, שאין מפריד בינינו. אבל במשך היום נדמה לנו, שאיזו קרירות נושבת מהם, ולא ידענו מה הדבר. כל היום התדיינו בינם לבין עצמם, וארתור היה עימם. על מה דנו לא ידענו, גם לא התעניינו. עכשו הבינונו.

גרינגסהוף, יום ראשון, 12 באוגוסט 1945

49. אנו עולים ארצה, א'

הערה: הדברים הבאים לקוחים מ"יומן קיבוץ בוכנוואלד" והם נכתבו על ידי בן-חיים (=פליטאל רוזנפרוכט?). מבקש אני להשלים בהם דברים, החסרים ביומני.

ביום שני, 13 באוגוסט, באנו בדברים עם אונרר"א שבפולדה בדבר אירגון המסע. כמו כן אנו מתכוננים לנסוע, בסיעועו של רב סרן רוזנבוים, לפרנקפורט, שם נקבל מידע על עלייתנו.

מלבד כל ההכנות האלה לעלייתנו, היה עלינו להכין את מסירת הקיבוץ לחבורה אחרת. ראשונים פנו אלינו קבוצת "החלוק" מברגן בלזן. אך מכיוון שרצינו, שהקיבוץ לעתיד, אחר עלייתנו, לא יורכב

מאנשים בעלי מגמה אחידה, התקשרנו מיד עם תנועות אחרות בדבר שיגור אנשיהם לקיבוץ. ברוח זו דן החבר טידור עם חברים אחדים בפרנקפורט, והחבר רוזנפרוכט ביקר בברגן בלזן, שם דן עם נציגות בנות אגודת ישראל, וכתוצאה מכך הגיעו אלינו שתי נציגות שלהן. אחר התייעצות נוספת הצטרפו לקיבוצנו. מיד התקשרו עם ברגן בלזן בדבר הבאת 15 חברות נוספות של בנות אגודת ישראל אלינו.

50. אנו עולים ארצה, ב'

הנה התרחשו דברים רבים, והחשוב שבהם - שלכולנו מחכים סרטיפיקטים כפריז, ובעוד זמן לא רב אמצא על אוניה, שתובילני אל ארץ חלומותי מימי נעורי.

מה שעומד עתה להיות מציאות, הצטייר בחלומות נעורי כאירוע, שכולו שמחה והתלהבות עד אין גבול; ואני בתוכו מתארז ברוב מלים, המתחברות לשיר נשגב. והנה אני עומד עכשו מול החלום-כמציאות. ואיך הוא החלום כמציאות? השמחה וההתלהבות עד אין גבול - דומה שהן איתי, אבל המלים לתארן הן ממני והלאה. לא בכתב ולא בעל פה. אמת, איני מרבה לדבר על העלייה המצפה לנו, ואודה, שגם מחשבותי אינן תפוסות כליל על ידי העומד לבוא. השמחה וההתלהבות נמות בתוכי, ואני רוגע ושוקט. דומה, שזה מצבי.

בלא להרכות מלל - אם בכתב ואם בעל פה - מחכה אני לעלותי ארצה; לחיים חדשים, המצפים לי שם. ואני מכשיר את לכבי להועיל שם לקיבוצי ולעמי ולארצי.

האומנם "אני רוגע ושוקט"?

גרינגסהוף, יום רביעי, 22 באוגוסט 1945

51. אנו עולים ארצה, ג'

הערה: גם הדברים הבאים לקוחים מרשימתו של בן-חיים שב"יומן קיבוץ בוכנוואלד".

ביום חמישי, 23 באוגוסט, נסעו החברים טידור ואברהם גוטליב עם הרב-סרן רוזנבוים לפראנקפורט. משם הביאו לנו בשורה,

שהנסיעה נדחתה בחודש. בשורה זו עברה את רוח החברים; שכבר השלימו את הכנותיהם למסע, וההישארות של חודש נוסף על אדמת גרמניה הארוכה היא כשכילם אסון.

אף על פי כן המשכנו בהכנות למסירת הקיבוץ לחברה הבאה במקומו. נציגים ממחנות שונים ביקרנו בעניין זה, וישיבות הועד היו נמשכות עד 2 ועד 3 אחרי חצות.

בשבת, 25 באוגוסט, באו אלינו 15 אנשים ממינכן, שנשלחו על ידי אונרר"א לעלות עם קיבוצנו בעוד יומיים. דבר זה לא התאים לידיעה, שהביאו חברינו מפרנקפורט. משום כך נסע החבר טידור מיד לפרנקפורט, וחזר עם הודעה מאונרר"א, שביום שני, 27 באוגוסט, ניסע מפולדה למרסייל, משם תפליג אונייתנו לארץ ישראל באחד בספטמבר.

מיד קיים הועד ישיבה, כדי לארגן את המסע. וזו התוכנית שעובדה: מורכבת ועדת המסע, ובה החברים דימנט, גרינבוים ולייב גרינפלד. הקיבוץ יחולק ל-3 קבוצות, ובראש כל אחת מהן יעמוד אחד מועדת המסע הנ"ל. הם ידאגו למטען, החייב להימצא ביום ראשון, 26 באוגוסט, בשעה 12 בצהריים, במוסך שלנו. הם יתנו הוראות מתאימות לקבוצותיהם בענייני ההעברה. כמו כן מוקמת ועדת העברה, שחבריה הם: צוידרר, אברהם גוטליב ורוזנפרוכט, שירשמו את כל האיוונטאר של הקיבוץ. הרשימה תיעשה בשני העתקים, ותאושר על ידי הועד היוצא והועד הנכנס. שני הועדים יקבלו כל אחד עותק מרשימת המצאי. כמו כן מוקמת ועדת אספקה (אסתר, איטה, קוגוט, וסרמן ודימנט), שתדאג למזון בעת המסע. לועדת התברואה נתמנו החברות זהבה וגניה.

אחרי כן נערכה אסיפת הקיבוץ, אשר שמעה את החלטותינו. כן נמסר, שהחל מיום ראשון, 26 באוגוסט, אחר 12 בצהריים, נאסר על כל אחד לצאת מן הקיבוץ.

ביום ראשון בבוקר נסעו החברים טידור ורוזנפרוכט לפרנקפורט כדי לאשר שם חברים אחדים להצטרף לקיבוצנו.

בשעות הערב נערכה ישיבת הועד שלנו ביחד עם הועד הזמני של הקבוצה הנשארת בהרכב החברים והחברות יצחק יוקר, ארנסט

שמחה, רבקה אנגלרד, ואהרן גפנר. רשימת האיוונטאר של הקיבוץ נחתמה רשמית, והועד הנכנס התחייב לנהל את הקיבוץ כפי שנוהל עד כה.

מאוחר יותר נערך מסדר פרידה של כל חברי הקיבוץ - של הותיקים העולים ושל החדשים הנשארים. מדורה הודלקה בגן, סביבה ישבו החברים ושרו שירים עבריים. גם דברים נאמרו על ידי טידור, גרינפלד, גוטליב, אנגלרד, גרינבוים, רומק ואחרים. אחרי כן העלה אחד החברים באש המדורה את צלב הקרס. בריקוד ה"ג'ונגליה" ננעל המסדר אחרי חצות הלילה.

ביום שני, 27 באוגוסט, בשעה 5 בבוקר, ניעור כל הקיבוץ. ארוחת בוקר, הכנות אחרונות. בשבע וחצי בדיוק מגיעות 5 משאיות של צבא ארצות הברית, שהועמדו לרשותנו בהשתדלות רב-סרן רוזנבוים. על שתי משאיות העמסנו את המטען, ועל האחרות עלו חברינו ו-15 החברים של קבוצת מינכן. בשירת "התקווה" ובקריאות "להתראות" נפרדנו מחברינו החדשים בקיבוץ גרינגסהוף. במהירות אמריקאית הגענו אל תחנת הרכבת של פולדה, שם חיכו לנו שני קרונות נוסעים וקרונ משא אחד. אלה יביאונו אל עיר הנמל שכרפת, אל מרסייל.

52. אנו עולים ארצה, ד'

אנו עולים ארצה.

הבוקר עזבנו את גרינגסהוף במכוניות, דגלי ציון התנופפו מעלינו, ושירה פרצה מפינו. עתה אנו יושבים בקרונות רכבת בתחנת הרכבת של פולדה (שני קרונות נוסעים הועמדו לרשותנו, וקרונ משא אחד לציווד ולמטען), מחכים לקטר, שיסיענו לנמל. הכתיבה קשה עלי, כי הקרון הומה משיחה ומצחוק, ומחברתי על ברכי, ודוחק מסביב. ורק זאת אבהיר לעצמי חזור והבהר: אני עולה ארצה.

פולדה, יום שני, 27 באוגוסט 1945

52. **אנו עולים ארצה, ה'**

אתמול לפנות ערב הגענו אל סאארבריקן - עיר על גבול גרמניה-צרפת. הצלב האדום חיכה לנו מצוייד בחבילות מזון ובקאקאו. קבלת הפנים החמה של הצרפתים - הם היו "הצלב האדום" - נעמה לנו. הבוקר הוכנסנו לצרפת, למץ. שעות עומדים קרונותינו על מסילה צדדית. מחכים.

המסע מעניין ביותר. ראינו חלק גדול של גרמניה: ערים חרבות ונופים נהדרים. עברנו את הנאו, את פרנקפורט ואת מיינץ. מראה הריינוס כביר.

ימים אחדים אנחנו כבר במסע. כבר התרגלנו לחיי נדודים. תמיד שמים לב לדבר מעניין - אם מעבר לחלון של קרון הרכבת, ואם בתוך הקרון.

אלא שצפוף לנו, במיוחד בלילה, כשרוצים לישון. ואין עצה. אלא שדבר זה עצמו מעניין גם הוא, והוא מעלה את המורל שלנו.

מץ, יום רביעי, 29 באוגוסט 1945

52. **אנו עולים ארצה, ו'**

אומרים, שבשבת, בראשון לספטמבר, תפליג האוניה שלנו ממרסייל. בעוד יומיים. וכבר אנו חסרי מנוחה: אולי נאחר את המועד? אולי לא נספיק להגיע עד אז למרסייל? כי שלושת הקרונות, שעליהם להביא אותנו לנמל, זוחלים לאט מדי. מחברים אותם לאיזו רכבת משא, ושוב מנתקים. עומדים על מסילה צדדית בתחנה כלשהי, מחכים לקטר, נוסעים שעות אחדות, מתקרבים קצת.

אתמול עמדנו שעות במץ. ושוב נסענו, ושוב עמדנו בנאנסי. בעיר זו עמדנו עד הבוקר, עד שבקע השחר בשעה שלוש.

הכול ישנים כבר, ואני עדיין עומד בחלון ומביט החוצה. איני יכול לשכב, גם מקום לשכב אין. אומנם יכולתי לשכב כמו כולם, בצפיפות, לחוץ בין חברים - אבל גם לבי אינו נותן לי מנוחה.

אני בקרון רכבת בדרך הארוכה המביאה יהודים לארץ ישראל.

ואני עומד בחלון ומביט החוצה. אני רואה תחנת רכבת קטנה בדרך הגדולה לארץ ישראל... ליל ירח... אור קר של כסף... הבוקר אור מוחזרים מפסי המסילה, מן הגג השחור של קרון. דגלנו - כחול ולבן - עיף, מזוהם מאבק ומעשן, תלוי ללא נייע על התורן, מתוח כלפי מטה... מנורת חשמל, תלויה על עמוד גבוה, מתנועעת משום מה. חיוך על פניו של חבר נרדם. אולי הוא חולם? על פניו חולפים אור וצל, אור וצל...

ואני מביט אל תוך הלילה. הכוכבים המתנוצצים רחוקים מאוד. לילה עכשו בלא חלום. אני מצפה לו, והוא לא מגיע אלי. חג העלייה מתדפק על דלתי לבי, ולבי נעול. איני מרגיש דבר, אלא את הקסר, את ההרגשה האיומה של חוסר. נפשי מכווצת בתוך עצמה, אינה רואה אור.

הירח שינה פניו, נוסך תנומה; ועלוות העצים התעוררה להרעיש. אני רואה אור במזרח. השמים מתכסים בגוני תכלת וורוד. השחר עולה.

מדרום לננסי, יום ה', 30 באוגוסט 1945

53. **אנו עולים ארצה, ז'**

ביום ראשון בבוקר, 2 בספטמבר 1945, יצאנו סוף סוף מן הקרונות הצפופים במרסייל. העבירו אותנו במכוניות למחנה, שם נמצאו כל היהודים, שאמורים היו להפליג באונייה ארצה. בערב קיימנו שיחה, שהתרשמנו ממנה מאוד.

למחרת, ביום שני, 3 בספטמבר 1945, נסענו כולנו באוטובוסים אל טולון. בדרך ראינו נוף כה יפה, שכמוהו לא ראיתי בימי חיי. בטולון עלינו על האוניה. בשבע וחצי בערב יצאנו מן הנמל.

מאז אנחנו צפים על פני הים. ביום שלישי בבוקר עברנו במיצר שבין קורסיקה וסרדיניה, ביום רביעי בשעות הצהריים עברנו בין סיציליה וקלבריה; מרחוק ראינו את אתנה המעשן. אנו מתקרבים יותר ויותר אל חוף ארץ ישראל. מחר אראה את ארצי ואת מולדתי. ואין לי בית אבי.

העבודה למען הקיבוץ גוזלת ממני - גם כאן, על האוניה - שעות רבות ביום. הרכה מעסיק אותי העלון "הד הגלים", שאני עורך כאן על

האונייה. אפשר אני מוצא בעבודה פיצוי, על שאני מתקשה להתלהב כמו האחרים, על שבלא חשק אני שר שירים עם האחרים, כמו שמקובל בקיבוץ.

...מרגוע אני מחפש בסיגריות, ומוצאו אצל "אחותי" לולה.

על פני הים התיכון, יום השישי, ערב ראש השנה תש"ו, 7 בספטמבר 1945

אני מעתיק בזה את רשימתי "גל וגל וגל" מתוך העלון "הד הגלים" שהזכרתי. ברשימתי אני מנסה לתאר את ההוי ששרר על האונייה ואת הרגשות בלב הנוסעים

גל וגל, וגל... כיצורי בראשית אגדיים טעוני יצרים מתחככים גב בגב, בטן בבטן, משמיעים כאנחה עצורה נעימה של כאב מתוק, צליליה נמוכים, קצובים, בוקעים ממעמקים. גל מתנגש בגל, וקצף נוצץ מול שמש, משתעשע בלובן כיסופיו על גבי כחול המים עם קרן זהב, וגונץ. והעין מוסיפה לתור לה קפריזות של שמש וגלים בתכלת הרחבה והעמוקה; ואוצרת רשמים.

מרחבי מים... למרחקים משתרע גון הדיו. ושמי תכלת עמוקים מעל. ושמש גבוהה מכול. והיא בלבכות.

נמל בדרום צרפת, בו אוניות וספינות, ומפלצות מתכת שקועות במים, מושיטות זרועות ברזל כמבקשות "הצילו!". צוקי חוף גבוהים מתעטפים באפלולית של ערב יורד, וחוזרים ומתגלים בקצות איים רחוקים-מתקרבים, מוארים באור פלאי של בוקר מתעורר. קורסיקה, סרדיניה. הר מתגבגב במרחק, מסתתר ומתגלה מאחורי צעיף של שכבת אוויר כחלחלה, מעלה עשן כמזבח. הר הגעש אַתְנָה. איים קטנים, מסולעים, מצטופפים לרגלי החופים הגבוהים של קלבריה וסיציליה. אנו עוברים במיצר מְסִינָה שביניהם.

אנו עוברים בים המפריד בין יבשות.

אונייה חותרת קדימה, קדימה, אל עבר השמש העולה. היא שטה בים המפריד בין יבשות, היא עוזבת את המערב וממהרת מזרחה.

אנשים על האונייה. על הסיפון ובחדרי השינה והאכילה המחניקים. חולצות בשלל צבעים, מכנסיים קצרים, צליל שפות שונות - יידיש, עברית, פולנית, צרפתית, גרמנית, הונגרית. כור בהיתוכו.

האנשים השונים זה מזה חיים את חייהם של כינתיים באופנים שונים זה מזה. ומנקודות מבט שונות הם מביטים אל עבר המטרה המשותפת. שונים האנשים. יהודים אדוקים עטורי זקן, כיפות על ראשיהם. זקנים וצעירים. נוער בעל עבר תנועתי מתווכחים על חלוציות. אחרים, שעברם רק התנסות בכאב וכיסורים, נושאים את חלוציותם - בלי להכריז עליה - בקרבם. אנשים יחידים. אשה, אודם על שפתותיה. ילדים קטנים וקטנים מהם.

בין כל אלה מתהלך הרב מרכוס. רב צבאי בצבא ארצות הברית. יהודי בכל רמ"ח אבריו. מיד לאחר שנפגש עם יהודי אירופה המיוסרים, הקדיש את כל עצמו לשרתם. וגם זה ייאמר לזכותו, שבמאמץ בלתי נדלה הפיץ את רעיון האיחוד בין היהודים. עכשו השיג מעט סיפוק מעמלו: הוא מביא יהודים לארץ ישראל. בתפקיד זה הוא ממשיך לעמול. עדיין עליו לפתור בעיות רבות, כי מכאובים רבים ליהודים אשר איתו. כולם באים אל הרב מרכוס, ובכולם הוא מטפל.

הערב ירד. חושך. הים מורגש תחתינו, אבל אין רואים אותו. הסיפון, שם כל הקהל, מואר וסואן. באחת הפינות מבלה קבוצת צעירים, שרים ומשתעשעים. בפינה אחרת מתנהלת "שיחה". וילדים משחקים, בחורים עם בחורות מטיילים שלובי זרוע, צוחקים צחוק קל, ויש רציניים זה אל זה. במקום אחר רוקד "קיבוץ בוכנוואלד" את ריקוד ה"ג'ונאלייה", והתלהבותם מדביקה את הרבים, המתבוננים בהם.

גם בודדים, איש עם עצמו, עומדים נשענים על המעקה, שותקים, מהרהרים, מתבוננים בשחור המים, רואים את שחור הלילה, את אפלת עברם.

היו אי-פעם חיים-יחד עם קרובים ואהובים סביבך. חיי אושר - אם רב, אם מעט - מלאי שאיפות ומאבק. והיו מטרה, ודרך אליה. ויכולת לחשוב ולחוש - היו אי-פעם חיים שלמים. ובא הנורא, שאין הלשון מסוגלת לכנותו ולבטאו: השנים 1939-1945. לילות של אימה וימים של זועה, מאסרים ודם ברחובות, ציד יהודים ודם ברחובות, עבודת כפייה והתעללות, וקרונות רכבת. רכבות, ראשים ניבטים דרך סדקים של אשנבים מכוסים קרשים בקרונות, אנשים נחנקים בהם, סיוט של גז, של ערמות מתים, של ארובות עשן. וגדרי תיל.

אבדו החיים-יחד, הקרוב, האהוב, האושר. קהתה היכולת לחשוב, לחוש.

העולה לארץ ישראל, השקוע בעצב, רעדת פתאום עוברת בו. הוא מתעורר, זוקף קומתו. הוא כאומר: עתה אשליך במצולות ים את עברי בגולה. הרי אני פונה מזרחה, שם תזרח מחר שמש בהירה.

בעקבות "צעדים ראשונים" - הערה ושלושה נספחים

הערה ביבליוגרפית: תיאור מנקודת ראות אובייקטיבית - במידת האפשר - של צעדיו הראשונים של קיבוץ בוכנוואלד בגרמניה תמצא בספרה של יהודית תידור-באומל קיבוץ בוכנוואלד, שהופיע בהוצאת הקיבוץ המאוחד, בית לוחמי הגיטאות, בשנת 1994. ספר זה מתאר גם את המשך דרכו של קיבוץ בוכנוואלד בגולה - בגרינגסהוף ובגרספלד - ובארץ - עד שנת 1948.

נספח 1: אהבה בגרינגסהוף

"היש אהבה בעולם? ומה היא אהבה?" - שאלה זאת נשאלה על ידי חבר אנונימי באמצעות "חייבת השאלות" (על כך סיפרנו ב"צעדים ראשונים", סעיף 6), ולא זכתה להתייחסות. ומסתבר, שבמהלך הימים הבאים הכיר השואל, שיש אהבה בקרבנו - בקרב גרעין ההכשרה "קיבוץ בוכנוואלד", וכי האהבה פנים רבות לה. לצורך השלמת התמונה, שנצטיירה בתחילת הסיפור, מן הראוי להזכיר, שלא רק חברים יוצאי בוכנוואלד - שהיה מחנה של גברים בלבד - היו ב"קיבוץ בוכנוואלד"; כי ימים ספורים לאחר ייסוד הקיבוץ על ידי אותם חברים יוצאי בוכנוואלד החלו להצטרף אליהם חברות. שתי האחיות לנדגרטן - אסתר (לימים: פורשר) וחווה (לימים: יוסקוביץ) - וחנקה יעקובוויץ היו הראשונות; הן הגיעו לקיבוץ ב-9 ביוני. ימים אחדים אחריהן הגיעה נינה ויינברג (היא נעמי אפלבוים), ואחריה מאלי לם והנקה בידלובסקה.

כיום האחרון של היותנו באגנדורף - עדיין באגנדורף - הצטרפו אלינו שש חברות חדשות: סטפה, שושנה, ריטה, אירקה, לולה, וגניה. למחרת עברו - יחד עם שאר חברי הקיבוץ - מאגנדורף למקומנו החדש, לחוות ההכשרה גרינגסהוף. אחרי כן, בימי שהותנו

בגרינגסהוף, היתוספו לקיבוצנו עוד שלוש חברות, אותן הביא אלינו הרב מרכוס: סוניה, שארי ואיטה.

כשהגעתי אני אל מקומנו החדש, ארבעה ימים אחרי כל האחרים, שאלתי את החברים על שש החברות החדשות:

- איך השש?

- אל תשאל, הן אש! - ענו לי בחרוז - שמע: אלה נערות מלאות טמפרמנט, רוצות "לעשות חיים", וספק אם הן בכלל מתאימות לקיבוץ. מכל מקום אין הן מרגישות טוב כאן, כי כל צעירי הקיבוץ אינם מתאימים להן. אלא מה? סתם כך, מכיוון שהן אוהבות את המשחקים האלה, יש שהן בוחרות להן בחור כקורבן, כדי לסובב לו את הראש, לבלות עמו ימים אחדים, ולהחליפו באחר.

אחרי ימים התברר, שהן מתאימות לחיי הקיבוץ שלנו בדיוק כמו חברותיהן הותיקות וכמו חבריהן הותיקים. כמוהם השתלכו בעבודה בענפים השונים, כמוהם השתתפו בחיים החברתיים המאורגנים או החופשיים. ואומנם רצו "לעשות חיים", ו"עשו חיים". כאן נעיר, שבעניין זה הן לא היו יחידה הומוגנית, כי כל אחת הייתה שונה מחברתה בעניין "לעשות חיים" ובכל עניין אחר. מכל מקום לשש אלה ולחברות שקדמו להן - כמו למין הנשי בכלל - יכולים אנו לייחס את התופעה הנפלאה, שבחברה כולה שררה פתאום אווירה של יחסי אחווה, אווירה של אהבה.

חוות ההכשרה גרינגסהוף הייתה חצר בראש גבעה, ושדות סביבה, ויער קרוב, וכפרים גרמניים שוחרי שלום מסביב. והיה קיץ בגרינגסהוף עם שמש זוהרת מקצה מזרח עד קצה מערב, וערכי קיץ מקסימים. מסתבר שהיו גם ימי גשם, אבל אני איני זוכר אלא יום גשם אחד, כשהגעתי לאי הסכמה עם סוניה, והיא מלאו עיניה דמעות, ואני מלאתי נקיפות מצפון, ועל שמשות החלון התגלגלו טיפות גשם.

בערכי הקיץ המקסימים - וגם בשבתות, וגם בשעות שלאחר העבודה, אם לא הייתה פעילות תרבותית מאורגנת - היינו מבלים בצוותא הבחורים והבחורות; ויש שהתפלגנו לזוגות, אוזחים יד ביד או משלבים זרוע בזרוע, ויוצאים לטייל ביער או בשבילים שבין השדות, או בגן שלנו הקרוב. זוגות היו מגששים אל האהבה, ויש שאהבו, ויש שהתאכזבו, או הרגישו עצמם נבגדים. וכל אלה - חיפוש

האהבה, והאהבה המוגשמת, והאכזבה מכשלון באהבה, וכאב הבגידה של האוהב או האוהבת - כל אלה היו התרחשויות של אהבה, שמילאו את חללו של הקיבוץ.

בגרינגסהוף היינו כעין משפחה, כי אהבנו.

נספח 2: הרב צבי שכטר

ברשימה מן ה-6 ביולי 1945, שכתבנו ב"צעדים ראשונים", סעיף 12, סיפרנו על ביקורו האחרון של הרב שכטר בקיבוצנו שבגרינגסהוף לפני עוזבו את אירופה בהוראת שלטונות הצבא. בביקורו הוא נפרד ממנו. בסוף דברי פרידתו התחיל לדבר בהתרגשות על הקשר שלו אל קיבוצנו ואל יהודי אירופה המיוסרים, ואל יהודים בכלל. בדמעות סיפר, עד מה עגמה נפשו, עד מה מבקש הוא לא לעזוב אותנו.

"אנחנו התרשמנו מאוד מהתקרבותו אלינו ומנכונותו למסור את נפשו למען יהודים, ולא נשכחהו לעולם. כמוהו מבקשים אנו להיפגש שוב, מי יתן וזה יהיה בארץ ישראל החופשית."

מה עשינו אנחנו, חברי קיבוץ בוכנוואלד, כדי שניפגש שוב עם האיש הטוב הזה, שסייע לנו להקים את קיבוצנו, שתמך בנו בכל תקופת אגנדורף וגרינגסהוף, שהציע שם ותוכן רעיוני למפעל שלנו, ואנחנו אימצנו אותם - מה עשינו אנחנו כדי ש"לא נשכחהו לעולם"?

דומה שלא הרבה. עלינו ארצה וגו', הקמנו משק משלנו וגו', עם חלוף הזמן התחלפו בו אוכלוסיו, מהם שלא ידעו את הרב שכטר, וגם האמונות והדעות התחלפו בחדשות, ורעיון "האיחוד" - לו הטיף הרב שכטר, ואנחנו אימצנוהו - החוויר, העלה סומק של תמימות ילדית על לחייו, ובשקט פינה את מקומו לריב מפלגות כאמונה אומן. קיפלנו את דגל האיחוד - שהבאנו מן הגולה על מנת להניף אותו מול אחינו בארץ ישראל, שיהיה להם למופת - כי הסתגלנו ללכת בדרכם של אחינו בארץ ישראל.

ואילו הרב שכטר, אחר שפשט את מדיו וחזר אל קהילתו בברונקס שבניו-יורק, לא שכח אותנו. איך נדע שלא שכח אותנו? כי הוא ביקר אצלנו יותר מפעם אחת. בביקורו הראשון (אינני זוכר את תאריך

ביקורו) הראינו לו את קיבוץ בוכנוואלד שהפך לנצר, והוא נהנה ממראה עיניו. את הנאתו הוא ביטא בחוג חברים - מעטים מדי - שהתכנסו בחדר האוכל כדי לכבדו; בפעם השנייה ביקר יחד עם יחזקאל תיודור, אז חידשנו את הקשר עמו. והוא בירך אותנו עם הופעת הספר "עדויות מגיא צלמוות" וכתב בין היתר: "לעולם לא אשכח הזכות האיומה שעלתה בגורלי, שהספקתי להגיע לגיא צלמות, להיות עד נאמן לחורבן השואה ולחזור על דברי המקונן "אני הגבר ראה עני...". ונפגשנו בכנס של "ילדי בוכנוואלד" לציון 45 שנה לשיחרורנו, שהתקיים במוזאון תל-אביב. ושוב נפגשנו בבוכנוואלד 50 שנה לאחר שיחרור המחנה, 50 שנה לאחר פועלו הרב למען יהודי המחנה, גיצולי השואה, ובמיוחד למעננו, חברי קיבוץ בוכנוואלד. קרוב לשבוע ימים היינו יחד באכסניה, שהעמדה לרשותנו בויימר; אלה הימים, שקירבו אותנו עוד ועוד. אפילו רעייתו הרבנית ראתה צורך לדאוג לי - אם אכלתי, ושמא קר לי, ולמה אני בלי עניבה? - כי לא הבאתי עמי עניבה. - אז קח עניבה משל הרב, ואל תספר לו שנתתי לך. לא סיפרתי לו, וגם שכחתי להחזיר לה אותה, ועד היום תלויה בארון הבגדים שלי עניבתו של הרב שכטר - בצד עניבות נוספות, ששכחתי להחזיר - והיא סוד ביני ובין הרבנית.

ובערב ראש השנה תשס"ב, בתחילת שנה זו, טילפן אלי מירושלים, וביקשני לברך בשמו את חברי קיבוץ בוכנוואלד-נצר בברכת "שנה טובה". קיימתי חלקית את בקשתו, כשקטעתי לרגע שיחה קלה בענייני היום של קבוצת חברים, ואמרתי: הרב שכטר טילפן אלי, וביקש לברך בשמו את חברי הקיבוץ. אחרי שאיש מהם לא שאל "מי זה הרב שכטר?" - כי לא ידעו מי הוא - המשיכו לשוחח בעניינים של היום. והשאלה "מה עשינו אנחנו כדי שלא נשכח לה לעולם?" - בה פתחנו, חוזרת ונשאלת גם בסוף רשימתי.

נספח 3: חברנו חיים ברלינרבלאו

המעשה אירע בשלהי הקיץ של שנת 1945 ב"קיבוץ בוכנוואלד", אשר שכן אז בגרינגסהוף שבגרמניה.

ביום העלייה לארץ ישראל - ב-27 באוגוסט של אותה שנה - כשחברי הקיבוץ כבר העמיסו את מטענם על המכוניות, שסיפק להם הצבא האמריקאי, ואוירת "אנו עולים ארצה" מילאה כל לבב פנימה, ודגל ציון כבר הונף על אחת המכוניות, והכול מוכנים להיפרד מגרינגסהוף בשירת התקווה, נשמעה צעקה קורעת לרסיסים את האווירה החגיגית שמילאה את הלבבות:

- בשבילי אין סרטיפיקט? זה לא יכול להיות!

ואחרי הצעקה ריב:

- ולמה שאתה תיסע? תישאר אתה - אם חסר לך סרטיפיקט - ואני

אסע!"

ואחרי הריב הצהרה בחזקת נדר:

- אני אעלה לארץ ישראל, אם תרצו ואם לא תרצו!

החברים, שהיו כבר ישובים במשאיות-הנוסעים, הכירו את הקול:

"זה חיים ברלינרבלאו". והיו גם שאמרו זה לזה: "הוא צודק!"

בתחילת אוגוסט של אותה שנה בא הרב מרכוס - רב צבאי בצבא ארצות הברית, שהתמסר לסייע לניצולי השואה בגרמניה בכלל ולחברי קיבוץ בוכנוואלד בפרט - ובפיו הבשורה, שחברי הקיבוץ כה ציפו לה: 80 רשיונות עלייה לארץ ישראל שמורים במשרדי הסוכנות בפרזי עבור קיבוץ בוכנוואלד. שבעים החברים - זה היה מספרם של חברי הקיבוץ - שמעו את הבשורה ושמחו. הם היו שמחים גם אחרי ששמעו את הערתו של ויקטור הרשקוביץ - שלא נמנה עם חברי הקיבוץ, אבל היה מקורב אל החברים שעמדו בראשו, ובימים שאורחים חשובים היו מבקרים בקיבוץ, היה מתלווה אליהם כנציגו; גם עכשיו היה בפמליית הרב, והעיר, שלא כל חברי קיבוץ בוכנוואלד ראויים לעלות לארץ ישראל, לכן רצוי שלא למסור את הסרטיפיקטים לכל אחד, אלא למי שראוי בלבד.

הערתו לא העיבה על שמחת השבעים, אבל עוררה אותם לתהות: האומנם יש בינינו שאינם ראויים? ומי ראוי? ומי ראוי לקבוע מי ראוי?

שבעים חברי קיבוץ בוכנוואלד היו קבוצת צעירים וצעירות שונים זה מזה, מכיוון שכל אחד מהם שמר על זהותו העצמית. הם לא לבשו תלבושת אחידה, מעין מדים המשייכים את כל אחד מהם אל "קיבוץ בוכנוואלד". ואיש מהם לא נשאל על עברו התנועתי, כך שהשתייכות תנועתית לשעבר גם היא לא איפיינה את השבעים. ומה שיחד אותם כקבוצה הוא היות כולם ניצולי שואה; והעובדה שרק הם הקימו וקיימו את המפעל הייחודי הזה - קיבוץ בתוך גרמניה - כדי לא להתנוון במחנה עקורים; ורצונם העז לעלות לארץ ישראל. עליהם אמר הרשקוביץ, שלא כולם ראויים לעלות.

על הראויים הצביע ברמז גלוי החבר הרברט, פעיל בהסתדרות החלוץ בברגן בלזן: "חלק גדול מחברי קיבוץ בוכנוואלד אינם ראויים לעלות לארץ ישראל! יש לשקול היטב, אם אין צריכים להשאיר אותם כאן, ולקחת במקומם חברים אחרים, שאומנם אינם חברי הקיבוץ, אבל היו כנגד זה פעילים בתנועה הציונית במשך שנים, כגון חברי החלוץ שבברגן בלזן."

השבעים לא השתכנעו, אלא הכינו את עצמם ליום העלייה. והנהלת הקיבוץ, שעדיין היו בידיה 10 סרטיפיקטים עודפים, מסרה 11 מהם לאנשים חשובים, ולמקורבים, וגם לאחדים מחברי הסתדרות החלוץ, ובשכיל 70 חברי הקיבוץ נשארו בידיה רק 69 סרטיפיקטים. והיה צורך לבחור את ה"לא ראוי" מבין השבעים, כדי לא לצרפו אל העולים ארצה.

אבל חיים ברלינרבלאו לא הסכים להיות ה"לא ראוי", לכן צעק; וכאשר לצעקתו לא היה מענה בפיהם - כי לא היה מענה בפיהם - היה המענה בפיו: "אני אעלה לארץ ישראל, אם תרצו ואם לא תרצו!" והוא עלה על אחת המכוניות, תרמילו על גבו, והוא נרגש, מלחש אל עצמו: "אותי לא יסדרו" - והצטרף אל השבעים. והיה בשבעים בפולדה, כשעלו על הרכבת, שהביאה אותם אל מרסייל בצרפת; ובעלותם על האונייה בנמל הוא חמק בזריזות מן השומרים - כי ידע

שאינו ליגאלי - ועלה על האונייה, להיות עם השבעים, ושט איתם מזרחה. וביום הראשון של ראש השנה תש"ו, ב-8 בספטמבר 1945, דרך על אדמת ארץ ישראל - יחד עם השבעים - בנמלה של העיר חיפה.

קשה לדעת, במה זכה חיים ברלינרבלאו דווקא להיות ה"לא ראוי". הוא הגיע לקיבוץ בוכנוואלד מבוכנוואלד - שם שוחרר - ימים אחדים אחר ייסודו של הקיבוץ, כלומר היה מן הותיקים. והיה איש פשוט, לא מלומד, עובד חרוץ, בעל לב זהב, קצת המוני, אהב בני אדם, ושמח לעשות לכל מבקש את מבוקשו. והיה קצת המוני, כבר אמרתי.

האנגלים, שהיו בימים ההם אדוני הארץ הזאת, ידעו שעל האונייה נמצאים גם עולים לא-ליגאליים, לכן העמידו קרונות רכבת פעורי דלתות מול האונייה, וכל היורדים ממנה כוננו אל תוכם. והרכבת, אחרי שמלאה נוסעים, העבירה את כולם - חוץ מאלה, שהצליחו לקפוץ ממנה בדרך - אל מחנה המעצר בעתלית. עם רדת הלילה הגיעו העולים למחנה. בלית ברירה השתכנו בביתנים שבמחנה, לחכות שם עד שיתברר דינם.

ובבוקר קמו אל יום שמש ארץ-ישראלי, ונהרו אל שער המחנה, שהיה סגור, כמובן. אילו נפתח השער, היו יוצאים אל ארץ ישראל, אבל הוא היה סגור, כאמור, ושוטר בריטי שמר עליו. עמדו העולים בפנים השער ונשאו עיניהם אל ארץ ישראל שמעבר לשער, וראו את אנשי ארץ ישראל מתאספים בהמון לפני השער וקוראים בשמות קרוביהם, אולי הם בין העולים? ואם יש קוראים יש גם עונים, ומיד נשמעו קריאות שמחה של מפגש, ובכי משמחה בעת מפגש, והשוטר עומד. והיו עולים, ששום קול לא קרא להם, והם התהלכו סתם והביטו על המאושרים שמחוץ לשער.

בין המאושרים שמחוץ לשער היה גם חיים ברלינרבלאו; מגולח, לבושו הדר, ועיניו בולשות, מחפשות את חבריו שבפנים. הנה הם. - חיים, איך עשית זאת? אנחנו הליגאליים עצורים במחנה, ואתה הבלתי ליגאלי מתהלך חופשי בחוץ?

- אמרתי לכם: אותי לא יסדרו. איך הגעתי לכאן? פשוט מאוד: קפצתי מן הרכבת, כי ידעתי שאין לי סרטיפיקט. ראיתי אורות של יישוב, ונכנסתי לאחד הבתים. הייתה זאת המושבה עתלית. שם רחצו אותי והאכילו אותי והלבישו אותי, והנה אני כאן. אילולא הגדר, שהפרידה ביניהם, היו נושאים אותו על כפיהם. והוא, כאילו הוא נישא על כפיהם, הביט על חבריו בעין טובה, וצחק: "והנה אני כאן, בארץ ישראל".

"כאן מסתיים סיפורי" - אמר המספר. והוסיף הערה: אי אפשר להשיב על השאלה "מי ראוי?", גם לא לאור העובדה, שגם בארץ היה חיים חבר טוב ונאמן בקיבוצו כמשך שנים רבות, ואילו קובציו, החברים שעמדו בראש הקיבוץ וקבעו שאינו ראוי, עזבו את הקיבוץ - כל איש לפי נטיית לבו או לפי האפשרויות שנפתחו לפניו בארץ החדשה - ימים מעטים אחרי שהגיעו ארצה.

אז נולדה התוכנית להתארגן כקיבוץ. לא הצד
הפרגמאטי שלה עמד אז לנגד עינינו. נודה על האמת,
שמבחינה זאת היה קיבוצנו עסקה לא כדאית, שהרי גם
אנו, כמו היהודים שנשארו בבוכנוואלד, מחכים לפיתרון
מוצלח של בעיית ה"לאן?" שלנו, בהבדל זה,
שהבוכנוואלדים "עושים חיים" בלא עול, כשהם בטלים
מעבודה, בעוד אנחנו לקחנו על עצמנו את העול של
עבודה פיסית ואת הדאגה לפרנסת חמישים חברינו.
ביסדנו את הקיבוץ ביקשנו לבוא אל העולם לא כפושטי
יד, אלא כאנשי מעשה. רצינו להפגין את כוח החיים
שלנו, את רצוננו לפעול - כי לא מתנו. לבוא אל חברת
אנשים בני חורין כבני חורין, שהספיקו להסיר מעצמם
את חותם חיי המחנה המשחיתים והמנוונים.

